

BAJAI HONPOLGÁR

2014. március

XXV. évfolyam 3. (280.) szám

Ára: 250 Ft

Megtört jég Fotó: Ligeti László

„Víz-Jel” Baján

Egy megvalósult álom

Jelet adni, jelet hagyni: ősidők óta vágya minden embernek. A gyermek is erre törekszik, ha jelhagyásra alkalmas eszköz akad a kezébe: rajzol papírra, falra, homokba, járdára, tulajdonképpen minden-hova. Felnővén lehet, hogy a rajzeszközt felváltja valami más, de a szándék, hogy nyomatékot adjon saját létezésének, minden emberben megmarad. Ugyanez a szándék vezérelte a Vizuális Iskola közösségét, amikor nemzetközi képzőművészeti eseményeket álmodott Bajára: jelet adni Bajának, jelet hagyni a világnak.

Aki 2014. március 22-én, a víz világnapján betér majd a Bácskai Kulturpalotába, egy igazán különleges, az alkalomhoz illő kiállításban gyönyörködhet: a Vizuális Iskola által rendezett „Víz-Jel” Diákalkotók II. Nemzetközi Grafikai Biennáléjének kiállítása nyílik ezen a napon. Az ENSZ világnapja felhívja a figyelmet a víz szerepére az emberiség életében, a környezetvédelem, az ésszerű vízgazdálkodás, az árvízvédelem fontosságára. Bajára mindez fokozottan érvényes a Duna közelsége, a bajai emberek vízhez kötődő életmódja miatt; ez indokolja a pályázat témáját.

A bajai Vizuális Iskolában képzőművészetet tanító tanárok, művésztanárok már régóta szerettek volna egy rangos pályázat házigazdái lenni, és mivel a grafika oktatása évek óta kiemelkedően magas színvonalon zajlik, a választás a grafikára esett. A pályázatnak fontos küldetése lett, hogy a hagyományos sokszorosító grafikai technikákkal foglalkozó műhelyeket összefogja, pályázati és szakmai konzultációs lehetőséget biztosítson számukra. A nemzetközi kiterjesztésnek köszönhetően a hazai műhelyek mellett Angliából, Lengyelországból, Szlovéniából,

Bosznia-Hercegovinából és Szerbiából is érkeztek hozzánk a szebbnél szebb grafikák.

A téma végtelen, akár az óceán; száz és száz megközelítése létezik a lényegnek. És megunhatatlan: látszik a rajzokon, nyomatokon, hogy milyen élvezettel, könnyedén és milyen őszinte természetességgel, magától értetődően fogalmazták meg a pályázók ezt a kimeríthetetlen gondolatvilágot. „A gyerekek a legnagyobb művészek, mert ők a szívükből rajzolnak.” Végignézve a kiállítást, igaznak látjuk majd ezt az állítást.

Nagy élményt jelent megismerkedni azazal a sokféle szemlélettel, amellyel a hazai és külföldi diákalkotók megközelítették a témát, és amellyel kiválasztották, alkalmazták a különböző grafikai technikákat. Az is megnyugtató, hogy Magyarországon ilyen sok műhelyben őrzik a grafika hagyományait, megmutatva: ezek a technikák alkalmasak arra, hogy üzeneteket hordozzanak a mai kor embere számára, ami

Maja Kolucska

a számítógépes grafika elterjedése miatt nem könnyű feladat. Az első grafikai biennálén 2012-ben még csak három korcsoportban szerepeltek a diákok: alsó, felső tagozatos, középiskolás kategóriában; idén az egyetemista korosztályt is megszólítottuk a pályázati felhívásban.

Lenyűgöző a technikák sokfélesége, a kiállításon papírmetszetek, linómetszetek, rézkarcok, hidegtű-nyomatok, kollográfiák, litográfiák számtalan variációja mellett a legkisebektől egyedi grafikák, ceruza- és tollrajzok is láthatók.

A közel 500 beérkezett grafikát Munkácsy-díjas művészekből álló zsűri értékelt: Bodóczy István, Gerber Pál és Geller B. István választotta ki a kiállításon szereplő alkotásokat, valamint az 50 díjazott művet. A legügyesebb diákok díjait szponzorok felajánlásából gyűjtöttük össze: számos vízzel vagy művészettel kapcsolatos, képzőművészetet támogató cég és szervezet állt a „Víz-Jel” Diákalkotók II. Nemzetközi Grafikai Diákbiennáléja mellé.

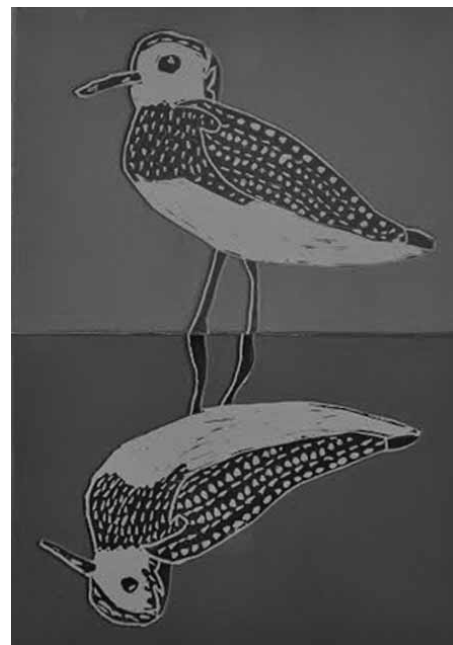
A képzőművészet, és ezen belül a grafika tanításának fontos része a diákok bátorítása, biztatása a témáról való szabadon gondolkodásra, az eszközök magabiztos használatára, az önálló vélemény képzőművészeti megfogalmazására; és legfő-

képpen arra, hogy a gyermek rajzaival merjen nyomot, jelet hagyni maga után, és ne „lábujjhegyen járjon”.

Ez a grafikai biennále is ezt a célt szolgálja tematikus keretek között.

Majoresicsné Ujjady Krisztina

Képek a kiállítás anyagából

Szarka Nikolett

Somogyi Bálint

Ács Emma

Monika Skledar

Búcsú a főszerkesztőtől

Bálint László 1933-2014

*Mozgás, kép, hang, fagyott-merevedett minden a hírre, s megállt: valami ős „Legyen!” a „Ne legyen”-t mondta ki, bár, zokogva, még csak a nevedet, aztán pár szó, még az is leplezett, s robbanni kezdtek eresztékei szívnek-anyagnak, s törni-porlani párologni percek s évezredek; s végül a tény: villámok s éjszakák gyúltak-fúltak-haltak egymáson át s menekült, vitt belőlem a világ: víz ma is, víz: ott vagyok teveled, nem tudom, hol, s itt: veled s nélkülöd, és minden egyre érthetlenebb.
(Szabó Lőrinc: A hír)*

Ünnepelni készültünk ebben az évben. 25 éve, 1989 decemberében indult útjára folyóiratunk, a *Bajai Honpolgár*, amely azóta a bajai, környékbeli és városunkból elszármazott értelmiség kedvelt olvasmánya lett. Ez a jubileum alkalmat adhatott volna eddigi pályánk értékelésére és a jövő lehetőségeinek, új útjainak végiggondolására is. Úgy terveztük, hogy ezt a folyamatot főszerkesztőnk irányításával visszük végig, aki majd a jubileumi év után adja át a stafétát a fiatalabb generációnak. A sors úgy hozta, hogy az ünneplés, értékelés egyelőre elmarad, s megdöbbenés, gyász uralkodik el rajtunk helyette. Olyan hirtelenséggel robbant agyunkba a hír, és olyan lassan fogtuk fel, ahogy Szabó Lőrinc ébredt lassan tudatára annak, hogy az általa szeretett lény nincs többé: 2014. február 3-án lapunk főszerkesztője, Bálint László elhunyt. Nem egészen egy évvel ezelőtt rokonai, barátai, tisztelői körében ünnepeltük 80. születésnapját, de akkor és azóta is – magas kora ellenére – egy tervekkel tele lévő, szellemileg friss embert köszönthettünk, aki már nincs többé. Azazhogy nincs többé köztünk a maga fizikai valójában, de a jó tanár útjukra bocsátott diákjai lelkében tovább él, s a Szerkesztő keze nyomát, szellemiségét folyóiratunk – ha megújulása bizonyos fokig elkerülhetetlen is lesz – bizonyára még sokáig magán fogja viselni.

„A következetes szerkesztést vallotta programjának. Igazi tehetségek és szépreményű kezdők nála egyaránt szóhoz jutottak. Kiváló érzékkel tudta megállapítani, ki tehetséges és ki nem. Soha nem szólt bele abba, hogy ki «mit» írjon, csak a «hogyan» érdekelt. [...] Rendszeresen visszajelzett a szerzőknek, eközben nemcsak az írást néz-

te, hanem figyelt a szerzőre is, nagy lélektani érzékenységgel. Esztéta életeréséről idegen volt minden direkt politizálás.” E szavakat a Nyugat legendás szerkesztőjéről, Osvát Ernőről jegyezte fel az irodalomtörténet, de az itt vázolt szemlélet Bálint László szerkesztői elveitől sem állt távol. Ahogy Osvát se írt sokat a Nyugatba, a *Bajai Honpolgár* sem volt tele Bálint László írásaival (bár számos értékes anyaggal gazdagította az archívumot), magát inkább e szellemi műhely robotosának, mintsem mindenható cézárának tekintette. Jó érzékkel talált meg és kért fel lehetséges szerzőket, szelíd szavakkal volt képes még egy egy-egy rosszul sikerült írás bírálatára is, irányítása alatt a lap sajátos szellemiséget kapott. A *Honpolgár* egy kiveszőben lévő emberfajta, az alkotó, politikai és más előítéletektől mentesen gondolkodó értelmiségi polgárok fóruma lett; állandó rovatokkal, régi és új szerzőkkel, kitarva kapuit a város és a világ felé. Pedig Bálint László akkor lett aktív szerkesztő, amikor tanári és igazgatói pályája már megnyugtató módon lezárult, ám az örök értelmiségi, a világra nyitott ember ilyenkor sem volt képes nyugodni, és az előbbiektől eltérő, de hasonló minőségű elfoglaltságot talált magának. Ahogy annak idején iskolaigazgatóként, úgy a főszerkesztői székben ülve sem toltta magát előtérbe, soha nem akarta éreztetni, hogy ő a főnök, miközben minden gesztusával tekin-

télyt teremtett. Ha kritizált is, azt mindig baráti jótanácsként és soha nem ledorongolásként éltük meg. Még a személyét és a lapot ért, olykor súlyosan igazságtalan támadásokat is olyan eleganciával tudta elhárítani, hogy már-már a támadó érezhette magát megtisztelve. Ha mondott valamit, annak súlya volt, oda kellett rá figyelni. S a legutolsó időig megőrizte legendás szellemi frissességét, amelynek révén egy-egy szerkesztőbizottsági ülésen fejből képes volt megmondani, hogy ötven évvel ezelőtt ki kinek volt az osztálytársa, és annak a városban milyen további rokonai kapcsolatai vannak...

Bálint László teljes életművében a *Bajai Honpolgár* az évek száma alapján akár kisebb jelentőségű epizódnak is tűnhet, hiszen a sok évtizedes tanári, 20 évnyi iskolaigazgatói és megbecsülhetetlen idejű közéleti szerepvállalás önmagában is tiszteletre és elismerésre méltó. Ám talán nem esünk nagy túlzásokba, amikor azt állítjuk, hogy élete utolsó másfél évtizedének igencsak nagy részét szánta arra, hogy lapunk időben az olvasó az asztalára kerüljön, s hogy megszokott színvonalából ne engedjen. Nyugdíjasként is hosszú órákat, olykor egész napokat áldozott az épp aktuális lapszám megtervezésének, az anyagok ezer helyről való összegyűjtésének, a képanyag összeállításának, a nyomdai előkészítésnek. Szívügye volt a *Honpolgár*, és szívügye volt a szülővárosa és a gondolkodó, kritikus, kiművelt emberfők nevelése. Ennek csak eszköze változott élete folyamán: a cél tanárként, igazgatóként, majd szerkesztőként is ugyanaz maradt.

Bálint Lászlóval szerkesztőbizottságunk nagy generációjának egyik utolsó mohikánja távozott közülünk. Minden ilyen veszteség rádöbbsent minket saját életünk mulandóságára, de arra is, hogy a vérfrissítés nem halogatható tovább. E megújulásban azonban mindig irányadó lesz a „nagy öregek” szellemi igényessége, eltökéltsége, amellyel nehéz, a kultúra számára inséges időkben is életben tartották a lapot. Nagy tehát a felelősség rajtunk, akik immár szerkesztőségünk motorja nélkül vagyunk kénytelenek tovább haladni az úton. A motorcsere bonyolult beavatkozás, sikere is kétséges – ám az aligha lehet vita tárgya, hogy a *Bajai Honpolgár*nak folyamatosan megújulva folytatódnia kell. Könnyen belátható, hogy az utóbbi 10 év *Honpolgárja* jelentős részben Bálint László

ló „szellemi gyermeke” volt, ám most a gyermeknek – bármennyire ragaszkodna is még a segítő szülői kézhez – a saját lábára kell állnia. Nem lesz ez könnyű, hiszen már-már elhittük, hogy Laci bácsira szinte nem is vonatkoznak a biológia törvényei, és mindig mellettünk marad, ha szükségünk lesz rá. Abban azért bízhatunk, hogy sokat tanultunk tőle, s olykor a jövőben is felismerni vélünk egy-egy vonást „rajzainkon”, melyet szellemujja von köréjük. És akkor a Petőfire emlékező Aranyhoz hasonlóan mi is áldhatjuk azt láthatatlan kezét, amelyet a „szelíd emlékezet” idéz fel a számunkra. Régi főszer-

kesztője nélkül a *Bajai Honpolgár* már soha nem lesz ugyanolyan. A változás, szerkesztőgárdánk átalakítása elkerülhetetlen, ám a március legyen az emlékezésé, s vele a jövő útjainak kereséséé.

Mostani számunk jelentős részét Bálint Lászlóra emlékező írások alkotják; szerzőik egykori tanítványok, kollégák, pályatársak. Visszaemlékezéseikben felidéznek a pályakezdő tanárt, a tapasztalt kollégát, az utódját kinevelő igazgatót és mindezen tapasztalatok fényében mutatják be olvasóinknak az EMBERT. Mert Bálint László nemcsak kiemelkedő tudású tanár, ambiciózus igazgató, fáradhatatlan közéleti em-

ber és joggal méltatott szerkesztő volt, hanem egy olyan embertípus megtestesítője, amelyből egyre kevesebb akad manapság: az értékek iránt elkötelezett értelmiségi úriemberé. Ezek az írások is megmutatják, mekkora veszteség érte a családot, a szerkesztőséget, Baja városát, ám ha valamelyest felocsúdunk a halálhír okozta döbbenetből, akkor büszkéek lehetünk arra, hogy hosszabb-rövidebb ideig pályatársai lehettünk. A *Bajai Honpolgár* szerkesztősége ezúton fejezi ki őszinte részvétét a gyászoló családnak. Bálint László, 1933-2014, nyugodjék békében!

Dr. Mayer János

Üzenet a Parnasszusra

Megnyomorított, elfuserált nemzedék tagjai vagyunk mi, akik a gazdasági világválság nyomorúságában sírtuk magunkat a napvilágra, szenvedtük végig a 2. világháborút. Bennünket próbáltak kommunistává és szovjetbaráttá idomítani ifjúságunk legszebb éveiben. Éhezve, fázva, üres zsebbel vágtunk neki – szerencsés véletlen folytán – egyetemi tanulmányainknak 1951-ben, Szegeden, a Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Mindketten magas, nyúlánk, érdeklődő fiatalok voltunk, egymásról nem is tudtunk. Az éppen uralkodó oktatáspolitikai törekvések okán Bálint Laci magyar nyelv és irodalom, én pedig történelem szakon tanultam. Életünk ettől kezdve párhuzamosan futott egymás mellett, olykor rövidebb-hosszabb ideig érintve egymást. Neki szerencséje volt, mert jó néhány régi, nagy tudású, „reakciós” előadótól sajátíthatta el a tudomány alapjait. Ez a hatás, például Mészöly Gedeon professzoré, vagy Halász Elődé valós értékek felé terelték érdeklődését, s egyben hatásosan ellensúlyozták a vulgármarxista erőszakot. Mérei Gyula intézetében ez az „ellenszél” jóval szerényebb mértékben érvényesülhetett. Négy egyetemi évünk alatt találkozásaink az összevont előadásokra és a nyári katonai kiképzések felejthetetlen hónapjaira korlátozódtak. Utóbbi során kiderült, egyikünk sem akar „bezu-pálni”. Ezt a személyiségünkéből és neveletésünkéből fakadó ellenérzést csak fokozta az a taszító barbárság, naponta ismétlődő megaláztatás, gúnyolódás, ami Nagyvisnyón, Tapolcán és Kisteleken ért bennünket. Laci még nálam is nehezebben viselte az „egyetemikusi” létet, velem szemben őt meg sem legyintette a militarizmus szellője.

Ő 1955-ben haza akart kerülni, ezért pályázta meg a bajai III. Béla Állami Gimnázium-

ziumban meghirdetett állást, engem szülővárosom folyója, a Duna és érzelmi okok készítettek erre. Mindkettőnk kérése teljesült. Az 1955/56-os tanév már javában folyt, amikor egy októberi késő estén – a városra már ráborult a csend – megérkeztünk tanári pályafutásunk első (az Ő esetében az első és utolsó) állomására. Együtt jelentkeztünk a megyei illetékeseknél, a gimnázium akkori igazgatójánál, Szabó Baláznál. Letettük az esküt, aláírtuk a szükséges okmányokat, első hivatali vezetőnket megnyugtattuk, hogy jártasak vagyunk a marxizmus-leninizmusban, és máris beléphettünk egy osztályterembe, életünkben először.

A Testület barátságosan, segítőkészen, támogatóan fogadott bennünket, nemcsak Lacit és engem, hanem a velünk egy időben érkező fiatal kezdő tanárokat is. Munkába állításunknak volt némi politikai színezete is. Tőlünk, fiataloktól várta a helyi párt- és állami vezetés, hogy erősítsük a gimnáziumban folyó nevelés szocialista jellegét. Növendékeink sok év távlatából úgy emlékeznek érkezésünkre, mint ami jelentős változás kezdetét jelentette a nagy múltú iskola történetében. Bálint László, Dániel József, Rácz Sándor, Fehérvári Örs s jómagam bizonyítani kívántuk: a tanárság esetünkben nem foglalkozás, hanem hivatás. Ezt az igyekezetet bizonyítottuk a mindennapi tanításon túl a jeges árvíz elleni védekezéskor, a diákolimpia rendezése során s mindenekelőtt az 1956-os népfelkelés helyi eseményeiben való részvétellel.

Laci nyugodt, visszahúzódozó, szemlélődő emberként, de mindig a nemes ügyek oldalán állt. Ezekben a reményt keltő, vészterhes és tragikus napokban is. A felelősségben is osztozott velünk. Alhadnagyi rangjától megfosztották, és a „megbékélés” ide-

jén sem adták neki vissza. Munkánkat a „rettegés éveiben” (1957-1963) állandó megfigyelés mellett folytattuk, ki-ki lehetőségeinek keretén belül nyújtva a legtöbbet. Laci már az egyetemen kezdett foglalkozni József Attila életművének bizonyos vonatkozásaival, én a módszertan és a helytörténet kutatásával tartottam életben az egyetemen fogant álmaimat. Laci kitűnően megtanult angolul, és tanítványait lenyűgözte bársonyos baritonjával, értő versmondásával, szellemes szövegelemzéseivel. Szerették, becsülték őt, többek között osztályom tagjai is. Mindezt nemes versengésben érte el, hiszen iskolánk rajta kívül is olyan irodalomtanárral büszkélkedhetett, mint Keszthelyi György.

Útjaink 1965-ben elváltak. Én a fővárosba kerültem, Ő folytatta értékteremtő munkáját a volt ciszter gimnáziumban. Igazgatói működéséről azok az eredmények tesznek bizonyosságot, amelyeket a változó összetételű testülettel és ifjúsággal összefogva, egyenletes színvonalon tartva az oktató-nevelő munkát húsz év alatt elért. Ezt az országban kevesen mondhatták el magukról.

A mögöttünk hagyott évtizedekben érettségi találkozókön darvadoztunk a Sugovica partján: idézve „pokolbéli” szép napjainkat, s egyre többször kicserélve gyógyszerzedési tapasztalatainkat. Nemrég beszéltem vele telefonon. Várható műtétjének veszélyeiről szolt.

A következő, Szegedről érkező telefon-értesítés már Laci földi pályájának végéről tudósított. Szerették az istenek, filoszhoz méltó módon ragadták magukhoz a Parnasszusra.

És most nektárt és ambróziát fogyasztva néz le ránk, földi halandókra.

Gergely Ferenc

Emlékezés Bálint Lászlóra

Szentiványi Gábor vagyok, az 1971-ben végzett IV. D osztályból. Bálint László osztályfőnökünk, angol- és magyartanárunk volt. Heti 11 órában voltunk együtt, ami több, mint amit egy elfoglalt apa tölt sokszor a gyermekeivel. De nekünk nem tűnt soknak. Élveztük a stílusát, értékeltük a személyiségét, és szerettük – ha nem is egyforma mértékben – az általa tanított tárgyakat.

Ő akkor 35 éves volt, mi 15 évesek. Számunkra nem csak a gimnáziumi lét, az oktatási forma volt új, hanem a középiskolai tanárok stílusa, személyisége is újdonságot jelentett. Akkor még nem voltunk tudatában, csak később jöttünk rá, milyen szerencsénk volt, hogy az ő kiemelkedő tanár egyéniségével hozott össze a sors, hogy Bálint Tanár Úr volt az, akivel a heti összórászámunk több mint harmadát elölthettük, négy éven keresztül.

Milyen is volt ő a mi szemünkben?

A lányok természetesen jóképűnek, fiatalosnak tartották, de az első hónapokban, talán az első évben mindannyian kissé kimértnek, időnként távolságtartónak éreztük. Ahogy telt az idő, és zsugorodott körülbelül felére az osztálylétszám, aminek következtében egyre intenzívebbé vált a tanár-diák kapcsolat, kezdtük egyre jobban értékelni a személyiségéből fakadó stílusát és az általa belénk plántált tudást. Csak évekkel később tudatosult bennem, hogy nála szoros összefüggés lehetett az egyénisége és az általa tanított tárgyak között, amelyeket hobbijának is tekintett. Magabiztos irodalmi műveltsége tükröződött mindennapi megnyilvánulásai-
ban, visszafogottsága pedig nem állt távol az angol „understatement” fogalmától, amelyet a gyakorlatban is alkalmazott, angolul és magyarul egyaránt.

Bálint László, az igazgató jutalmat ad át

Pályaválasztását és szakosodását kétség kívül az irodalom és ezen belül is a magyar irodalom iránti szeretete és tisztelete határozta meg. Emlékeim között máig él, hogy mindent elolvasott, az újonnan megjelent könyvektől az irodalmi folyóiratokig. Előadta a kötelező tananyagot, de a megmaradt időben – és erre valahogy mindig maradt idő – a mi okulásunkra, de a saját örömeire is olvasott nekünk a magyar és világirodalom klasszikusaitól. Talán harmadikos korunkban történt, hogy heteken, hónapokon keresztül a Bibliával ismertetett meg bennünket, sokszor az osztályfőnöki órák ajánlott témáinak rovására is. Akkor még nem sejtettük, hogy később ennek milyen hasznát vesszük irodalmi, történelmi, vagy akár politikai tanulmányaink során.

Tagozatosként heti hat órában tanultuk tőle az angolt, amit maga is tanulás révén sajátított el, hiszen akkoriban keveseknek

adatott meg a nyelvterületen való tartózkodás lehetősége. Jól és könnyedén tanította az angolt, kihasználva a nyelv logikájából származó oktatási előnyöket. Egy idő után szinte magunktól hoztuk létre az igeidőket, sőt sportból még olyanokat is kreáltunk, amelyek ugyan nyelvtanilag helyesek, de egy angol soha ki nem ejtené a száján. Az irodalom persze áthatotta az angolórákat is. Bár én a nyelvtanulást részesítettem előnyben, élvezettel vettem részt Robert Burns, a skót Felföld és Petőfi Sándor, a magyar Alföld költője egy-egy versének angol-magyar összehasonlításában.

Az angol nyelvvel nekem személy szerint olyan munkaeszközt adott, amelynek segítségével a kedvemre való pályát választhatam, és eljuthattam annak igen rangos foka-
ira. Némi elégtételt jelentett, hogy amikor londoni nagyköveti kinevezésem alkalmából a budapesti brit nagykövet vacsorát kívánt adni az általam is javasolt vendégek körében, a meghívottak listájára volt angol-tanároimat is felvehettem.

Úgy a második év végére már jól összecsiszolódtunk, tudtuk, minek örül, és minek kevésbé. Ráérezünk stílusára, vettük a humorát, sőt néha-néha viszonzni is próbáltuk. Egy ilyen emlékezetes esemény volt az egyik őszi iskolai szünet. Az előző évben ezzel teljes kudarcot vallottunk. A kényes belvárosi lányokból verbuvált brigádom kesztyűben, körömollóval próbálta vágni a szőlőfürtöket, a módszer „exponenciálisan” rontotta a leszüretelt mennyiség alapján kalkulált teljesítményt. Osztályfőnökünk lakonikus nyugalommal, de azért némi értetlenséggel vette tudomásul, hogy osztály a fizikai munka frontján sem remekel.

Egy régi szalagavatón

A következő évben aztán öt olyan lánnyal alkottunk brigádot, akik többnyire a környező falvakból jártak be, és értelmiségi hátterük ellenére már láttak közletről mezőgazdaságot. Nekiálltunk dolgozni. A lányok fejeként napi 5-6 mázsát szedtek le, én meg kiputtonyoztam az egészet. Még az uzsonnát is csak menetből ettük meg. Híre ment, amikor az első napi eredményhirdetések után az esélytelen D-sek alkotta 55-ös brigád dobogós helyezést ért el. Talán a harmadik napon volt, hogy osztályfőnökünk is eljött megszemlélni e hihetetlen

csodát. Megjelent öltönyben, nyakkendőben és fekete félcipőben, amellyel bokáig süppedt a hajnali harmattól nedves homokba. Arcán ismét némi, de most már büszkeséggel vegyes értetlenséget fedeztünk fel. Tekintete azt üzent: Nocsak, maguk erre is képesek!? Ilyen biztatás után már nem hagyhattuk cserben. Megnyertük neki az egész heti munkaversenyt is.

A fentiekből talán kiderül, hogy Bálint László, a szó nemes értelmében, szuverén személyiség volt. Bár pályája során nyilvánvalóan ő is rákényszerült a körülmé-

nyek követelte apróbb kompromisszumokra, egész lénye, személyisége azt sugallta, hogy vannak értékek, magatartásformák, amelyek felette állnak az aktuális helyzet alakította konjunkturális szempontoknak, és amelyek segítenek eligazodni a világban, és ez által megteremtteni az egyén személyi integritását. Márai Sándor egy igazi polgárnak nevezte volna, akire felnézhetünk, akitől tanulhatunk. Mi sokan így tettünk. És nem bántuk meg.

Szentiványi Gábor

Így emlékezem Bálint Lacira

Bálint László 1971-1975-ig oktatott a felsőfokú Bajai Tanítóképző Intézetben. Amikor én 1973-ban a tanítóképzőben kezdtem tanítani, Bálint Laci már a Szabó Balázné Aranka néni által vezetett Nyelvi és Irodalmi Szakcsoport meghatározó tagja volt. Szaktárgyaiból főként az irodalommal összefüggő résztárgyakat tanította. Igényes munkájával, reális követelményeivel magáénak tudhatta a hallgatók tiszteletét, megbecsülését. Tanítványai alapos szakmai-elméleti felkészítést kaptak az alsó tagozatos gyakorlati tanításokhoz.

A felsőoktatásban kezdőként én magam óriási műveltsége, szaktudása előtt fejet hajtva, néha kicsit félelemmel vegyes tisztelettel néztem fel rá, és próbáltam ellesni azokat a módszereket, attitűdöket, amelyek munkája eredményességét biztosították.

Bálint Laci a tanórák megtartásán kívül az intézet irodalmi színpadát is szervezte, irányította. A tanítóképző 1970-1976-os

évkönyvében ezt olvashatjuk: „Az irodalmi színpad felfutása Bálint László vezetése alatt történik.” Erre az időszakra esik több színvonalas városi ünnepély megrendezése, irodalmi művek színpadra állítása, valamint prózamondó, szépkiejtési versenyeken való sikeres szereplések. A megyei kulturális seregszemlén tanítványai az 1. helyezést is megszerezték.

1974-ben feladatul kaptam a gyakorlati képzés, a tanítói iskolai gyakorlatok irányítását. Így aztán többször elkísértem kollégámat a tanítójelöltek által tartott anyanyelvi órák látogatására. A hallgatói tanítások elemzése során Laci jóindulatú, megindokolt, alapos korrekciói, de a megérdemelt elismerések is nagyban segítettek a tanítói pályára történő felkészülést.

Egy kis jellemző történet Bálint Laciról...Valamelyik hosszúra nyúlt értekezleten egyik tanártársunk megbocsáthatóan „belenézett” a tanítójelöltek javítandó ta-

nítási tervezeteibe. Az órájuk tanítási anyaga 3. osztályban az egészségügyi témakörben A számárhögés című olvasmány feldolgozása volt. Az egyik hallgató a „fejléc” megfelelő rovatát a következőképpen töltötte ki: „Oktatási feladat: A számárhögés megtanítása. Képzési feladat: A számárhögés gyakorlása”. A tanárnő – viduljanak a többiek is! – a tervezetet a körülötte ülőknek diszkrétan továbbtolta. Mikor a többiek már pukkadoztak a viszafojtott nevetéstől, Laci bölcs nyugalommal, elnézően elmosolyodott.

Bálint László 1975-ben a III. Béla Gimnázium igazgatására kapott megbízást. Aztán úgy hozta a sors, hogy a 80-as évek elején a városi művelődésügyi osztály vezetőjeként néhány évre ismét szorosabb szakmai kapcsolatba kerültem Lacival. Ő akkor már jó néhány éve igazgatói munkájával kivívta és öregbítette saját és iskolája tekintélyét, hírnevét.

Továbbra is a városi igazgatói munkaközösség értékes, mértékadó tagja volt. Tömör, lényegre mutató hozzászólásaival, javaslataival mindig segített a problémák feltárásában, megoldásában.

Vezetésével a gimnáziumban nem a ragyogó felszín mutogatása, hanem a komoly, színvonalas, tartalmas szakmai munka képezte az értéket. Ezt adta példaként kollégáknak, tanítványoknak. Igazi közege, élettere a gimnázium volt. Ő és „a Béla” kölcsönösen adtak rangot egymásnak.

Többen kissé távolságtartónak, elegáns kívülállónak láthatták. Persze, disztngvált egyénisége a tudást, a kulturált magatartást tisztelte, a harsány banalitás távol állt tőle.

Most pedig azt a feladatot adta nekünk: meg kell tanulnunk Bálint László nélkül élni.

Dr. Fátrai Klára

Újdonsült igazgatóként a tantestülettel az 1970-es évek közepén

kolánkról például az érettségi banketteken, hajnalokig? Én emlékszem arra, hogy milyen higgadtan, bölcsen terelgettél bennünket, fiatalokat! Mindig higgadtan, bölcsen és tisztességgel. Jól értettél ahhoz, hogy kihozd belőlem a maximumot, hogy „a BÉLA” nekem is az első legyen. Sosem éreztem azt, hogy a főnököm vagy. Sokkal több voltál annál.

Egy másik villanás: 1995-ben, 20 év gimnáziumi igazgatói munka után nyugdíjba mentél. A sors úgy hozta, hogy engem ért az a megtiszteltetés, hogy az utódod lehettem. Eleinte igazából fel sem fogtam, mit jelent a III. Béla Gimnázium igazgatójának lenni. Megörököltem tőled például a GOSZ (Gimnáziumok Országos Szövetsége) vezetőségi tagságát. Ott nem lehetett nem észrevenni, hogy a 6 évfolyamos gimnáziumi koncepció bevezetésével milyen nagy tekintélye van országos szinten is a bajai III. Béla Gimnáziumnak, Bálint Lászlónak. Hiszen azt a modellt, amelyet 10 másik középiskola is átvett, a te kezdeményezésedre, a te irányítással dolgoztuk ki. Kemény

munka volt az, de megérte, mert tudtunk a diákok számára egy élhetőbb és mégis (vagy talán éppen ezért?) eredményes iskolát csinálni. Ezt mutatták azok az összehasonlító belső terhelésvizsgálataink, amelyeket – a 6 évfolyamos és a központi tantervek szerint zajló 4 évfolyamos képzésre járó diákok körében – ugyan már nyugdíjba vonulásod után végeztünk, de te mindenről tudtál, mert nyugdíjasként is bejártál, és mindig támogatóan odafigyeltél a régi iskolára. Így azután az a tiéd is maradt később is, marad is mindörökké. Nem is veheti el tőled soha senki.

Egy harmadik villanás: sokszor hallani a rendszerváltás óta – főként a rendszerváltás előtt magas beosztásba került, a saját döntésüket magyarázató emberektől –, hogy ők csak azért léptek be az előző rendszer idején a pártba (akkor ugye évtizedekig még csak egy volt belőlük), mert másképp nem lehetett nálunk vezetőnek lenni. Nos, lehetett; én ilyen esetekben csendben mindig megemlíttem, hogy ismerek egy embert, aki 20 éven át úgy volt a környék

leghíresebb gimnáziumának, a bajai III. Béla Gimnáziumnak az igazgatója, hogy sosem volt párttag. És velünk, tanárokkal szemben sem volt ilyen elvárása. Neki nem az volt a fontos. (Talán ezt azért is „díjaztam” nagyon, mert én sem voltam soha tagja egyik pártnak sem.)

Nagyon fontos volt viszont az az értékrend, amelyet képviseltél. Fontos lenne az a mai furcsa időkben is. Iránytűnek.

Ha valaki megkérdezné tőlem, hogy mi az első szó, ami Bálint Laciról az eszembe jut, akkor azt mondanám, hogy a TISZTELET. Hogy mi a második? A KÖZTISZTELET. Te alkotó értelmiségi voltál egész életedben. Kevesen voltak az ilyenek, kevesen vannak az ilyenek. Mindig az az értékes, amiből kevés van.

Kedves Laci! Közlöm veled újra, hogy nincs még meg tavaly április 30. óta az 1 milliárd szívdobbanásod! Sajnos már nem is lesz meg. Hiányérzetem van. Hiányzol, hiányozni fogsz. Sokunknak.

Egy tisztelőd:

Sipos János

A gyászoló család a február 14-i megemlékezésen

Az egykori tanítványok nevében Szentiványi Gábor, lapunk képviseletében Kovács Zita búcsúzott az elhunyttól. Fotók:Zalavári László

Baja, 1944. március 19.

A márciusi napfény a két bombázó szürke testét csillogóra ezüstözte. Amennyiben Homérosznak sem rójuk fel, hogy rácsodálkozik Achilles pajzsának ornamentikájára, még szépnek is minősíthetjük e gyilkos ragadozók karcsú, lendületes formakialakítását. Továbbá nem tagadható, hogy ihletői voltak egy nagy festőművész Madridban, a Zsófia Királyné Múzeumban kiállított remekének. Ugyanis e gépek márkatársai harcoltak 1937-ben a Condor légióban. A Franco tábornok támogatására küldött német légierő bombázta rommá a szerencsétlen spanyol kisvárost, Guernicát. Az új harci eszköz szörnyű pusztítása támasztotta borzalom készítette arra Pablo Picassót, hogy egy absztrakt szimbólumokkal komponált képen megörökítse a légi háború rémületes apoteozisát.

Bár a Baja felett köröző Henkel 111-es tárolórekeszei kétezer kilónyi töltet befogadására alkalmasak, a szárnyak alatt feltűnően (az egyik szemtanú, Kovács T. Sándor szerint szinte „kifényesítetten”) lapultak a külső tartókra függesztett hasas bombák. A gépek tehát teljes harc felszereléssel keltek útra. A pusztítóképeség e didaktikus szemléltetése valószínűleg a lakosság megfélemlítésére szolgált. A keringő bombázógépek látványa ugyanis a célkeresés szándékát szuggerálta. A város lakóiban az erődemonstráció felidézhetett egy alig három éve megfigyelt eseményt is. 1941. április 6-án a Duna vonalát követve haladt Belgrád felé egy sok száz hasonló gépből álló légi armada. A Luftwaffe terrortámadása húszezer halottal terítette be a porig rombolt Teraziját és környékét. A mememlétképes lehetett volna arra, hogy felébressze a bajaiak – a nácik által nyilván óhajtott – rettegését.

A Henkelek légi parádéja kilenc óra után játszódott le. A délelőtt során egy „Gólya” típusú német futárgép landolt a Véndió mögötti füves területen. Kosztolányi Károly Emlékezéseim című könyvében leírtak szerint a helyszínre egy erős csendőrzár érkezt. A gépből kiszálló két tiszt kijelentette, hogy a városparancsnokkal kívánnak tárgyalni. A bajai honvédelmi alakulatok rangidős elöljárója Filepp József ezredes volt. Mivel ő történetesen nem tartózkodott a városban, helyetteséhez, Farkas alezredeshez vezették a pilótát és társát. A tisztek közölték, hogy rövidesen német csapatok fognak érkezni és Baján kívánnak állomásozni. Az alezredes felkérték, hogy a magyar katonákat vonja vissza a laktanyákba, nehogy fegyve-

res összetűzésre kerüljön sor. Az alezredes, aki hiába kért tájékoztatást és utasítást a magasabb parancsnokságoktól, a javaslat elfogadására kényszerült.

A német egységek Dunántúl felől a délutáni órákban érkeztek. A bevonulásra visszaemlékezők elsősorban a figyelmüket megragadó oldalkocsis motorkerékpárokat említik. A feltűnést főként az váltotta ki, hogy az oldal-gondolák fedelén felállított, tüzelésre kész golyószóró vagy könnyű lőfegyver csöve nézett farkasszemet az utcákra csődült békés polgári lakossággal. A dörgő hangú Zündappok és BMW-k (ezek voltak a Wehrmacht rendszeresített motorkerékpárjai) már a zordon megjelenésükkel társult akusztikai hatással is alkalmasak voltak a megfélemlítésre. A menetbe gépkocsizó gyalogság teherautói és homokszínű parancsnoki kocsik is ékelődtek. A Volkswagen gyár e katonai célra kifejlesztett járművei a tisztek és a híradós alakulatok szolgálati autói voltak. Egyesek szerint a hadoszlopot félhernyótalpas, páncélozott gépkocsik is biztosították. A megszállt erők a polgári fiúiskolát (Deák Ferenc u.) foglalták le, és ide szállásolták be magukat.

A „Gólya” (a Fieseler Storch) március 20-án még a Petőfi-szigeten parkolt. Ekkor elsős gimnazistaként Garáról vonaton jártam be iskolámba. A hétfői napon tanítás után barátaimmal a szigetre igyekeztünk, hogy megsejtsük a hírneves márkájú repülőgépet. A Storchot egy évvel korábban történt esemény tette világszerte ismertté. Az 1943-ban bekövetkezett olasz kiugrás és az angolszászokkal kötött fegyverszünet után a fasiszmussal szembe forduló II. Viktor Emánuel Mussolinit elfogatták és a Gran Sassón őrizteti. A kétezer ötszáz méter magasságban épített hegyi szálló csak drótkötélpályán közelíthető meg. Az induló állomást erős carabinieri egység védi. Az ismert ejtőernyős fenegyerek, Otto Skorzeny alezredes végrehajt egy vakmerő és kockázatos rajtaütést. Zajtalanul suhanó vitorlázókkal landol a hegyi szálló tövében. Bár a gépek jórészt összetörnek, a roncokból kiugrázó kommandósok lerohanják a meglepett őrséget, és kiszabadítják a Ducét. Természetes, hogy a Vezér, aki egyszer már megtapasztalta hűtlen népe álnok háládatlanságát, nem kíván szárazföldi úton távozni. Nos, egy vakmerő német pilóta a Storchal leszáll a Gran Sasso alatti hegyi legelőre. Felveszi Mussolinit és hajmeresztő bravúrral elstartol a fenyegetve feléjük rohanó szakadék pereméről.

A nevezetes gép testvérét - mely a Petőfi-sziget platánfáinak tövében várakozott - mindössze egy szürke sisakos, egykedvű német katona őrizte. Kissé meglepett bennünket, hogy a germán harcos nem tanúsít feszes szigort: engedékenyen tűri, hogy közelről megsejtsük és körbejárjuk a futárgépet. Valamennyire még a pilótafülkébe is bekukantathattunk, ahol láttuk a szélvédőre fektetett Schmeisser géppisztoly fekete agyát.

A német megszállás, melynek a bajai bevonulás csak illusztráló töredéke, kifejleszt, feszesre húz egy olyan választóvonalat, mely vörös zsinórként már bő évtizede osztja meg a magyar társadalmat. Ez pedig a németbarátság-németellenesség két tábora. A fogalom értelmezésre szorul. Nem arról az ellentét-tengelyről van szó, mely három évszázadon át élkelődik a magyar nemzeti politika és a Habsburg-kormányzat közé. A német-római birodalom fejedelemségeinek és királyságainak lakosaival a magyarság nem volt rossz viszonyban. A hitújítás korában, hosszú időn át a hírneves birodalmi univerzitások képezik ki a protestáns prédikátorokat. Hazánk nagy századában, az 1800-as években az európai színvonalra törekvő magyar tudományosság szoros kapcsolatban áll a rangos német egyetemekkel. Szabadságharcunk idején a német az egyetlen nemzetiségünk, mely nem lázad fel ellenünk, sőt nagy hányaduk csatlakozik a nemzetőr- vagy honvédsereghez.

A 20. századi németellenességnek tehát nincs történelmi gyökere. A „németellenesség” szó tulajdonképpen a nácizmus el-tökélt elutasításának a szinonimája. A szituációt, mely a kialakuló politikai orientációt megteremti, a Párizs környéki bosszúállásban fogant békekötések hozzák létre. Magyarországon az etnográfiailag sem védhető trianoni csonkítás úgyszólván minden kormány programjává teszi a területi revízió szorgalmazását. Németország a hasonló – bár jóval kisebb méretű – sérelmeit szintén orvosoltni akarja. Ez a célkitűzés a hatalmat megragadó Hitler programjának is központi eleme. A nemzetiszocializmussal rokonszenvező Gömbös Gyula miniszterelnök az ország külpolitikáját már 1933-ban ráállítja a német szövetséghez és a végső katasztrófához vezető pályára. Az 1938-as és 40-es bécsi döntések igazolni látszanak a németbarát politika javadalmazását. Valószínű, hogy a területgyarapodás ténye jelentősen felduzzasztotta a németekkel szimpatizáló táborát.

Meg kell azonban vizsgálnunk az érem másik oldalát is. A Horthy-korszak két legjelentősebb politikusa Bethlen István és Teleki Pál. Látóköriük széles, politikai tájékozottságuk reális. A hatalmi erőviszonyokat tudományos megalapozottsággal, illúziómentesen szemlélik. Mindketten angol-szász orientációjúak. Nincs kétségük: a nyugati demokráciák és a tengelyhatalmak közelgő összeütközésekor Hitler húzza a rövidebbet. Teleki nemzetközi hírnevű földrajztudós. Ismeri a brit világbirodalom erőforrásainak hatalmas teljesítőképességét. Továbbá nincs kétsége a tekintetben, hogy világháború esetén John Bull számíthat az USA mérhetetlen gazdasági erejének támogatására.

Egyéni kvalitásaik kiválósága viszont elégtelen determinált végzetük elhárítására. Teleki Pál 1941. április 3-án látja be a rettenetes ellentmondást. A németbarátságra alapozó országgyarapítás nem egyeztethető össze az erkölcsi tisztességgel. Öngyilkosságba menekül. Bethlen a világválság idején, 1931-ben mond le a miniszterelnökségről és vonul vissza a nyilvános politizálás első vonalából. Csúpan a kormányzó bizalmas és titkos tanácsadója marad: védencét megpróbálja visszatartani a veszélyes következményekkel járó döntésektől. Nem sok sikerrel. Március 21-én a Gestapo kopói elől barátainál rejtőzik el. 1945-ben sajnos két tűz közé szorul. Nyugatra nem távozhat, így a szovjet politikai rendőrség kezébe kerül. A halál egy év múlva moszkvai börtönében éri.

A világháborúba oktalanul belépő országot féltő németellenes vezetőket azonban csak felületes lepel takarja. A német hírszerzés bőséges és meglehetősen pontos információkat gyűjtött be a nácizmussal szembehelyezkedőkről. A listák megbízhatóságát mutatták a megszállást követő letartóztatások. A bevonulásig hivatalban lévő miniszterelnököt, Kállay Miklóst az elfogatástól a török követ menti meg és részesíti menedékjogban. Letartóztatják és koncentrációs táborba szállítják Keresztes-Fischer Ferenc belügyminisztert. Élvezi a Gestapo vendégszeretetét a külügyminisztérium magas beosztású hivatalnok, Szentmiklóssy miniszterhelyettes, Szegedy-Maszák Aladár osztályvezető, valamint a vezérkar kémelhárító osztályának főnöke, Kádár Gyula ezredes is. Antall Józsefet (a néhai miniszterelnök apját) azért veszik őrizetbe, mert 1939-től kormánybiztosként megszervezte a lengyel, zsidó, francia, angol menekültek elhelyezését és ellátását. A felsorolás természetesen csak

illusztratív jellegű és szerfelett hiányos. Ki kell egészítenünk meg azzal, hogy márciustól október 15-ig egyre erősödik a nácikkal szemben kialakuló belső ellenállás. Ezt fokozza a fegyverszünetet megakadályozó Szálasi-puccs miatti elkeseredés. A hitleri uralom iránti ellenszenv indulatokat gerjeszt a társadalom széles rétegeiben.

Május végén a püspöki konferencián Apor Vilmos, Mindszenty József és Shvoy Lajos főpapok követelik, hogy a katolikus egyház lépjen fel a zsidók deportálásának megakadályozása érdekében. A megalkuvó Serédi Jusztinián bíborossal szemben ugyan alulmaradnak, de a későbbi hónapokban Mindszenty és társai lelkiismeretük parancsát fölébe helyezik az egyházi fegyelemnek.

Szembeszáll a nácikkal a magyar tudomány két kiemelkedő személyisége, a Nobel-díjas Szent-Györgyi Albert és Bay Zoltán is. Szent-Györgyit a letartóztatástól az elrejtőzés menti meg. Bay az Egyesült Izzó fegyveres ellenállást szervező munkásaival tart kapcsolatot. Őt a Gestapóval együttműködő nyilas csendőrnnyomozók ejtik foglyul. Az egyébként nem indokolatlan akció kínos fiaskóval zárul. Az Egyesült Izzó ugyanis a németek által igénybe vett hadiüzem, melynek tudományos igazgatója Bay Zoltán. A birodalmi hadianyaggyártást irányító miniszter, Albert Speer egy műszaki bizottságot telepített Budapestre Ennek feladata a magyar ipar német érdekeket kiszolgáló irányítása volt. Az Izzó vezérigazgatója a kommisszióhoz fordul: a Gestapo túlbuzgalma veszélyezteti a mindenk felett álló célt, a háborús erőfeszítést: Budapest és Berlin között felzúmmögnek a telefondrótok. A panaszt gyorsan orvosolják. Az előző este még zord és fenyegetőző csendőrszázados másnap konyakkal, cigarettával és sűrű bocsátnakéréssel traktálja a gyanúsítottból „professzor úrrá” avanszált foglyot. A tragikomédia második felvonását a német komité vezetője adja elő. Szerényen, ám félreérthetetlenül utal a szabadítási akcióbeli szerepére, majd hirtelen témát vált. Tudja, hogy Bay a háború előtt kitűnő kapcsolatot ápolt befolyásos amerikai tudósokkal. Amennyiben a háború sajnálatos módon Németország számára kedvezőtlenül fejeződne be, akkor ugyebár... Bay Zoltán intellektuális fegyelemmel bír, higgadtan tárgyaló partner, ám ezúttal csak nehezen tudja elrejtetni a sunyin számító előrelátás iránti undorát.

Természetes, hogy 1944 tavaszát követő fenti eseményekről jórészt csak évek vagy

értizedek múlva értesültünk. Arról azonban, hogy a megszállás milyen érzelmi reakciót váltott ki a III. Béla Gimnázium diákjaiból, korabeli, hiteles adataink vannak. Kosztolányi Károly említett munkájában a következőket írja: „A diákság körében is viták támadtak a megszállásról. A nagy része ellenezte, és másnapra tiltakozó tüntetést határoztunk el. Össze is gyűltünk másnap a Központi Mozi előtt, minden fiatal hajtókáján március 15-i kokárda virított. A gyülekezés alatt megérkeztek tanáraink is, akik féltették a fiatalokat a tüntetés következményeitől. A mi spontán lelkesedésünk helyett ők előrelátóbban gondolkodtak. László Vince igazgató rövid beszédet intézett hozzánk, majd erélyesen felszólított mindenkit, hogy menjen haza. Így a tüntetésből nem lett semmi, de a fiatalok tiltakozásuk jeléül a kokárdát hajtókájukon hagyták hosszú ideig, jómagam vagy két hónapig viseltem.”

Hasonlóan számol be az eseményekről a Bajai Honpolgár 1992. novemberi számában dr. Lovas György is. „A «zászlób» mindig az ifjúság viszi. A diákok (elsősorban a III. Béla Ciszt. Gimnázium, valamint a kereskedelmi fiúiskola és a tanítóképző diákjai) a Déri-kert Nemzeti Bank körüli utcáriszén (majd a bank épületének közelébe) gyülekeztek «ellentüntetésre» a magyar nemzeti szalagot, kokárdákat kitűzve ruházatukra. A tüntetés egyik szervezője édesapám volt. ... A felhevült, forrongó, hazafias jelszavakat kiáltozó, nemzeti dalokat éneklő diákcsoportosulást a hírre rohanva odaérkező László Vince ciszter rendházfőnök, gimnáziumi igazgató «kergette szét» minden szerzetesi és igazgatótanári tekintélyét latba vetve. Tévedések elkerülés végett közlöm, hogy nem a németek iránti szimpátiája miatt tette, hanem a diákjait a megtorlástól féltő pedagógusi lelkülete vezérelte.”

A tüntetés helyszínére vonatkozó leírások eltérése magyarázható a nagy időtávlatból adódó emlékezeti pontatlansággal. Lehetséges azonban, hogy az egyszer már feloszlott diákcsoport újlag gyülekezni kezdett. Arra vonatkozóan, hogy tanárainkat nyugtalanította még március 20-a után is az ifjúság forrongása, határozott bizonyítékom van. A megszállást követő hét valamelyik napján az udvaron sorakoztaták fel a nyolc osztály. Arcvonalunk elé László direktor úr kíséretében a bajai helyőrség egy tisztje lépett. Keménykötésű, jó kiállítású százados volt, és ami lényeges, azonnal megtalálta a megfelelő hangot. Nem használt elkoportatott frázisokat, sőt néhány meleg mondatlalt méltányolta a di-

ákság hazafias felbuzdulását. Nyomatékosan figyelmeztetett azonban arra, hogy a tüntetés hatástalan lenne, és esetleg véres megtorlást kiváltó kudarcba fulladhat.

Az ifjúságot féltő gonddal óvó szándék a következő héten már elvesztette aktualitását. A kultuszminiszter ugyanis március végén lezárta a tanévet. A diákság szétoszlátásában a bölcs előrelátás mutatkozott meg. Az osztályközösségnyi kis emberbo-

lyokat a tömegpusztulás veszélye fenyegette. 1944. április 3-án a Foggia körül épült repülőterekről felszálló nyolcszáz amerikai gép pusztító bombatámadással tarolta le a főváros környékét. Súlyos károkat szenvedett a csepeli repülőgépgyár, a Weiss Manfréd Művek és a Fanto olajfinomító. A nagy kiterjedésű ferencvárosi pályaudvar pedig romhalmazzá vált. A légi-csapásnak ezer harmincyolc polgári lakos

esett áldozatul. A sztratoszférából lesújtó mennykőcsapások sűrűn, hetenként többször is könyörtelen rendszerességgel ismétlődtek. A háború emésztő lángjai eddig csak a frontvonalakon pusztítottak. Most a békés, vétlen, többségében józanul előrelátó polgári lakosoknak kellett fizetniük felelőtlen, bűnös hadi üzenetek következményeikért.

Dr. Dániel József

Jókai Mór, Baja város 1893. évi díszpolgára

A dualizmus korában a díszpolgári címnek egészen más tartalma volt, mint napjainkban. Egy város tisztelete jeléül gyakran a népszerű közéleti személyiségek közül választotta meg díszpolgárát. Jókai Mórt szerteágazó írói munkásságának elismerésül az 1890-es években több város díszpolgárává választotta. Baja ezt 1893. május 25-én tette meg a törvényhatósági bizottság rendes ülésén.

„Jegyzőkönyv

Felvetetett Baján, 1893. évi május hó 25.-én a törvényhatósági bizottságnak méltóságos Vojnits István főispán úr elnöklete alatt N. N. bizottsági tagok jelenlétében megtartott rendes közgyűlésből.

6794/1893. kig.

Felvetetett Erdélyi Gyula főjegyző és társainak indítványa Jókai Mórnak Baja város díszpolgárává leendő megválasztása iránt.

Határozat:

A közgyűlés tekintettel arra, hogy Jókai Mór a magyar népek az egész világ előtt hervadhatatlan dicsőséget szerzett, tekintve a koszorús írónak egy félszázadon keresztül kifejtett rendkívüli tevékenységére és nagy ..., Jókai Mórt, mint a hazai irodalom büszkeségét, egyértelmű lelkesedéssel Baja város díszpolgárává megválasztja, ugyanőt ötven éves írói jubileuma alkalmából küldöttségileg üdvözölni határozza és a küldöttség tagjává dr. Hegedűs Aladár polgármester, dr. Drescher Ede országgyűlési képviselő és Erdélyi Gyula főjegyző urakat választja meg, mely küldöttséget a díszpolgári oklevél átnyújtásával is megbízza.

Baja város törvényhatósági bizottságának 1893. évi május hó 25-n és folytatva 26-án tartott rendes közgyűléséből.”

A díszpolgári oklevelet a döntés után megrendelte a város 60 Ft-ért Budapesten. Posner Károly Lajos és fia nyomdájá (Budapest, VI. kerület, Csengery utca 31.) készítette el

augusztusban az egyedi díszoklevelet, de az előírányzott 60 Ft kevésnek bizonyult, további 15 Ft kiegészítést kért a nyomda.

„Nagyságos Erdélyi Gyula úrnak városi főjegyző, Baja

Van szerencsénk szíves tudomására juttatni, hogy a díszfeliratot ma elküldjük és bátorkodunk csatoltan számlával szolgálni. – Ámbár az ár 60 frt-tal állapított meg, kell hogy pusztán önköltségünket fedezzük, hogy a számlába helyezett 75 frt-nyi összeg szíves elismerését kérelmezzük. – A díszfelirat oly gondos és díszes kivitelben részesült, hogy annak készítése a kialakított árat jóval felülmúlja és reméljük, hogy a felirat valóban szép kiállítása arra indítandja Nagyságodat, hogy nekünk szíves támogatásával a számla összeg teljes elfogadását kieszközli.

Alkalmatlankodásunkért szíves bocsánatot kérve maradunk, magunkat Nagyságod jóindulatába ajánlván.

Kitűnő tisztelettel:

Posner Károly Lajos és fia”

Az író 1894-ben, 50 éves írói jubileuma alkalmából köszöntötte Magyarországot. A jubileum méltó megünneplésére már 1893-ban elkezdtek készülni, külön „Jókai-ünnepélyt rendező” bizottságot állított fel a kormány, vezetője a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, báró Eötvös Lóránd lett. Az ünnepség időpontját 1894. január 6-ra tűzték ki, de a hivatalos program már előző nap elkezdődött Budapesten. A bizottság felszólítására vidéki törvényhatóságok – városok – a maguk módján köszöntötték Jókai Mórt.

„A Jókai ünnepélyt rendező bizottságtól Mélyen tisztelt Törvényhatóság!

Jókai Mór a folyó évben tölti be írói munkálkodásának ötvenedik évét.

Hogy Magyarországnak Jókai az író és költő mije, azt fejtegetnünk felesleges.

Minden magyar ismeri őt és azok közé sorolja, kikre a nemzet büszkeséggel tekint.

A magyar nemzet lelkét önté műveibe, melyek legtisztábban és leggazdagabban tükröztetik vissza a magyar geniuszt.

Nincsen Magyarországnak egyetlen vidéke a magyar életnek egyetlen képe, alakja, jelente, sajátága, melyet ragyogó tehetségével meg nem elevenített volna műveiben.

Nagy hatású munkáit egyformán élvezte a paloták ura és a kis kunyhó lakója, a Kárpátoktól az Adriáig, és e határokon kívül az egész művelt külföld.

Fényes írói tehetsége őt nemcsak nálunk, hanem a világirodalomban is a legelső helyek egyikére emelték.

E csillag világhíre emelkedve tündöklőleg ragyog már fél század óta hazánk egén.

Ez ötven év örökös alkotás, folytonos tevékenység volt a magyar irodalom terén.

Természetes tehát, hogy a népszerűségnek példátlan magas fokára emelkedett Jókai Mór félszázados írói jubileumának alkalmát az egész nemzet megragadni akarja, hogy tiszteletét, hódolatát, háláját lerója hazánk e büszkesége iránt.

Jubileuma országos nemzeti ünnep, melyet nemcsak Budapesten, hanem a vidéken is, sőt a világ minden részében, ahol csak magyar ember lakik megünneplik.

Budapesten az ünnepély rendezésére bizottság alakult, mely folyó évi október hó 11-ik napján tartott közgyűlésében újabban elhatározta, hogy az ünnepélyt 1894. évi január hó 6.-ik napján Budapesten a Vigadó termeiben fogja megülni, és azon óhaját fejezte ki, hogy ezen ünnepélyen mindazon törvényhatóságok, társulatok, testületek és egyesületek, melyek ünnepelni fogják Jókait, legalább kiküldötteik képében vegyenek részt, elhozván magukkal tiszteletük emlékéit, úgy hogy az az ünnep mindannyiunk összegzése, és az éljen, mely azon harsogni fog egy egész nemzet éljene legyen.

Kérjük tehát a mélyen tisztelt Törvényhatóságot, hogy amennyiben az még nem történt volna meg, szíveskedjék azon módokat megállapítani, mikkel legméltozabban leróhatná hódolatát az ünnepelt író nagy szelleme iránt, amire különösen alkalmas volna a nagy író munkáinak minél több példányban való megszerzése.

Tisztelettel kérjük továbbá szíveskedjék odahatni, hogy hatósága alatt álló területén lévő iskolák, közművelődési és irodalmi társulatok és egyesületek 1894. évi január hó 6.-án szintén Jókai ünnepélyt rendezzenek.

Amennyiben a tisztelt Törvényhatóság a budapesti ünnepélyen – melynek részletes programját végleges megállapítása után azonnal közölni fogjuk – néhány tagú küldöttség által részt venni méltóztatnék, kérjük hogy a küldöttség tagjainak számát, valamint azt, hogy az ünnepélyen Jókai iránti hódolatuknak miként kívánnak kifejezést adni /: üdvözlő irat, díszpolgári oklevél, emléktárgy, stb. átnyújtása? /: folyó évi december hó 15. napjáig Gerlóczy Károly kir. tanácsos, polgármester úrral, mint az ünnepély rendezésével megbízott művészeti bizottság elnökével /: Budapesten újjvárosház /:közölni szíveskedjék.

Hazaftias tisztelettel!

Budapesten, 1893. évi október havában
A Jókai ünnepélyt rendező bizottság.
Eötvös Loránd elnök”

Baja város a díszpolgári oklevelet a pesti ünnepségen 1894. január 6-án kívánta átadni, emellett Jókai összes műveinek nemzeti díszkiadását is megrendelte egy példányban.

„13763/1893. kig.

A Jókai ünnepélyt rendező bizottságnak átirat a Jókai jubileum ügyében.

Határozat:

Eltekintve attól, hogy a törvényhatósági bizottság a f. évi 35. számú határozatával Jókai Mórt Baja város díszpolgárává egyértelmű lelkesedéssel megválasztotta, az ünnepelt író nagy szelleme iránt érzett hódolatát akként véli a legméltozabban leróni ha Jókai Mór összes műveinek nemzeti kiadásából egy példányt megrendel.

Utastítja ehhez képest a városi tanácsot, hogy a jövő év elején, az 1894. évi költségvetés terhére ezen nemzeti kiadás költségének fedezésére a házi pénztárból az előre nem látható kiadások címénél 200 frt-ot adományozzon és intézkedjék, hogy a megrendelő nyilatkozat már most, fenti összeg pedig jövő évi január hó folyamán a Jókai jubileum bizottság címére a Belvárosi Ta-

karékpénztár Részvénytársaságnak Budapestre /: Koronaherceg utca 3. sz. /: elküldessék, annak idején pedig tegyen ide javaslatot, hogy a megrendelt mű melyik helybeli közművelődési intézetnek lenne felajánlandó?

Keresse meg továbbá a helybeli zirciszterci r. kath. főgimnázium, az állami tanítóképző intézet, a városi polg. iskola, az izr. polg. iskola, és az összes népiskolák és nevelő intézetek igazgatóságait, hogy a jubileumi bizottság által kítűzött napon, vagyis 1894. évi január hó 6-án Jókai ünnepélyt rendezni szíveskedjenek.

1893. november 13-án”

A hivatalos levélnek csak a fogalmazványa maradt fent, ezen több változtatás – beszúrás és törlés – is látható. A leglényegesebb változtatás az, hogy a város által megrendelt díszkiadást eredetileg a városi könyvtár számára akarták átadni, de ebből semmi sem lett, helyette javaslatokat kérnek a kedvezményezett intézményre.

A 13763/1893-as irathoz csatolták a 14624-est, amelyben Baja jelezte részvételi szándékát a január 6-i központi ünnepségen.

„14624/1893. kig.

Nagyságos Gerlóczy Károly kir. tanácsos, polgármester úrnak, mint a Jókai jubileum művészeti bizottság elnökének.

Budapesten

Nagybecsű megkeresésére van szerencsém tisztelettel értesíteni, hogy Baja város bizottsága Jókai Mórt a város Díszpolgárává egyértelmű lelkesedéssel megválasztotta és hogy a díszpolgári oklevelet három tagú küldöttség (: név szerint dr. Hegedűs Aladár polgármester, Drescher Ede országgyűlési képviselő és Erdélyi Gyula főjegyző :) óhajítja a jubiláris írónak átnyújtani. A fogadási estélyre a küldöttség három tagja és ezeknek nejei igényelnek meghívót.

Hazaftias tisztelettel.

Baján, 1893. nov. 24.”

Jókai Mór 50 éves írói jubileumát az egész ország köszöntötte, politikai álláspontra való tekintet nélkül. A bajai küldöttség is átadta a díszpolgári címről szóló oklevelet. A Jókai összes műveinek sorsa felett viszont az érintett közintézmények összehasonlíthatóan különböztek. A városi megemlékezések megtartása után szinte azonnal – 1894. februárjában – többen is bejelentették igényüket a sorozatra. Baja város tanácsa 1894. március 17-én tárgyalta a beérkezett igényeket, és az alábbi kérvény alapján kedvezményezettnek a Polgári Olvasóegyesületet javasolta.

„2612/1894. kig.

Törvényhatósági joggal felruházott Baja város Tekintetes Tanácsához alázatos kérvénye a bajai polgári olvasó egyesületnek.

képv.: Drescher Lajos egyesületi elnök által.

Tekintetes Városi Tanács!

Baja város tekintetes törvényhatósági bizottsága 1893-ik évi november hó 15-én tartott közgyűlésén 196 közgy. szám alatt hozott határozatával ünnepelt írónk, Dr. Jókai Mór úr összes műveinek nemzeti kiadásából egy példánynak Baja város közönsége részéről leendő megrendelését határozván el, egyúttal megbízást adott a tekintetes Tanácsnak, hogy az iránt, vajon a megrendelt mű melyik helybeli közművelődési intézetnek ajánlatsék fel, javaslatot tegyen.

Szerény tudomásunk szerint a tekintetes Tanács e tárgyban a tekintetes törvényhatósági közgyűlésnek még nem tett javaslatot, miért is az alulírott polgári olvasó egyesület választmánya folyó 1894-ik évi február hó 18-án tartott ülésén azon határozatot hozta, hogy a fenti mű elnyerése végett a tekintetes Tanácsnál tisztelet teljes kérelmet terjeszt elő, melynek támogatására legyen szabad röviden következő indokokat felsorolni:

A bajai polgári olvasó egyesület már évtizedek óta Baja város intelligens polgárainak, s ezek közül különösen a tekintélyesebb iparosoknak, s kereskedőknek úgy nemkülönben számos városi és magántisztviselőnek is társadalmi gyűlhelye, melyben a város lakosai ezen középosztálynak nemcsak a kellemes üdítő szórakozások, hanem a szellemi művelődés és előrehaladás eszközei is mindenkor kellő mérvben rendelkezésre állottak.

Ezen eszközök között a legfontosabb, a szellemi kincsek valóságos gyűjteményének mondható volt minden az egyesület számos kötetből álló könyvtára, mely városunk lakosságának ismeretes magas színvonalon álló általános intelligenciája megalkotásában s fenntartásában elsőrangú tényezőt képezett, s melynek a közművelődést terjesztő rendeltetése úgyszólván hűzágpótló azon okból, mert városunknak hasonló terjedelmű, s a lakosság által oly könnyen hozzáférhető közkönyvtára nincsen.

Talán nem szükséges külön, s részletesen bizonyítanunk, hogy ezen könyvtár fenntartása és időnkint való kiegészítése egy szóval a kor műveltségének megfelelő színvonalon való megtartása tetemes anyagi áldozatokat igényel, melyek egyesületünkre annál nyomasztóbban nehezednek, minél inkább fogy az egyesületnek számos más irányban is igénybe vett anyagi ereje, s minél inkább emelkednek a könyvtárnak modern szellemben való fenntartásához fűződő követelmények.

A jubileumi Jókai-díszkiadás külső és belső címlapja

Tekintetes Városi Tanács!

A jelzett indokok bátorítanak fel bennünket arra, hogy oly fontos művelődési tényezőt képző könyvtárunk gyarapíthatósága érdekében a tekintetes Tanács kegyes jóindulatát és jóakaró támogatását kérjük ki, midőn az iránt esedezünk a Tekintetes Tanácshoz:

Hogy a Dr. Jókai Mór összes műveinek nemzeti kiadásából Baja város közönsége által megrendelt példánynak a bajai polgári egyesület részére leendő felajánlását a Tekintetes Törvényhatósági Bizottságnak kegyesen javaslatba hozni méltóztassék.

Itt tisztelettel megjegyezzük, hogy a bajai úri és kereskedelmi kaszinó Dr. Jókai Mór összes műveinek nemzeti kiadására már megrendelést tettek, s így a város által beszerzendő példányra igényt nem tartanak.

A bajai polgári olvasó egyesület választmányának 1894.-ik évi február hó 18-án tartott ülésén hozott határozattal nyert megbízásból.

A bajai polgári olvasó egyesület nevében:
Drescher Lajos egyesületi elnök"

Jókai Mór összes műveinek nemzeti díszkiadása a műveket arányosan elosztva 100

kötetet tett ki, amelyből félévente 10 db jelent meg – az első 1894 tavaszán –, azaz az teljes sorozat 1898-ban ért a végére. A jubileumi díszkiadást a Révai Testvérek Kiadó készítette Budapesten, és csak az előfizetések számának megfelelő, sorszámozott darabszámot készítettek belőle, az első kötetben szerepelt a megrendelők neve is – e névsort az országos napilapok is közölték. A kiadó lehetőséget biztosított speciálisan díszített „amateur-díszpéldány” megrendelésére is, ennek ára 500 forint volt.

A Baja város által megrendelt nemzeti kiadás kötetei a Bajai Polgári Olvasóegyesülethez kerültek. A tekintélyes gyűjteménnyel rendelkező egyesület 1945-ös feloszlatásáig könyvtári funkciókat is ellátott, igaz, többször nevet változtatott az évek során. Az egyesület könyvtárának anyagát a második világháborút követő zavaros időszakban több helyen is őrizték, és komoly károsodások is érték az anyagot. A megmaradt könyveket – köztük a nemzeti díszkiadásban megjelent Jókai összes egyes példányait is – ma a bajai Ady Endre Városi Könyvtár és Művelődési Központ őrzi.

Sarlós István

Mezei Lajos a Rotary Clubban

A Rotary – politika- és vallásmentes – világszervezet tagjai olyan személyek, akik készek humanitárius szolgálatot vállalni, arra törekednek, hogy az emberek között terjedjen a megértés és a jószándék. A tagok által vállalt szolgálat éppúgy magában foglalja a rászorulókat és a hátrányos helyzetű emberek támogatását, mint a jövő nemzedékek – a fiatalok – támogatását.

Ezen elvek elfogadása és követése jellemezte Mezei Lajost, így magától értetődő volt, hogy amikor dr. Deutsch Ottó megkezdte Baján a klub szervezését, Lajos barátunk az elsők között csatlakozott. Az alakulás hároméves időtartama alatt aktív szerepet vállalt az asztaltársaság tagságának kialakításában, a klubba alakulás előkészítésében.

Csendes bölcsessége, segítőkészsége alapvetően határozta meg a friss klub karakterét. A Rotary Clubokban az elnök és a titkár személye évente kötelező módon cserélődik, körbejár a tagok között (erre utal a rotary szó is). Lajos sosem vállalt ilyen tisztséget, a klub örökös háznagya volt. A programokról szóló vitákat figyelemmel és csendesen követte, a véleménye mindenki számára zsinórmérték volt. Bármilyen programot szerveztünk – és abban eredetileg bár-

milyen szerepe is volt –, ha elakadtunk, Ő volt mindig az utolsó mentővár. Ha eszköz, ha kapcsolat és bármi egyéb hiányzott, Ő ott volt és mosolyogva, jókedvűen kisegített.

Klubunk támogatási stratégiájában – a különböző közösségekkel szemben – mindig a rászoruló fiatalok támogatása volt elsődleges prioritású. Lajos ezekben az ügyekben volt a legaktívabb. Szervezett,

rábeszélte. Ha a klub forrásai nem engedték meg, hogy egy hozzánk fordulókat támogassunk, azonnal magánszemélyként segített.

Az alapító Paul Harris szavai szerint a barátság az a szikla, amelyre a Rotary épül, és a tolerancia a kötőanyag, amely összetartja. Számunkra a barátság ápolása ezért nagyon fontos. Lajos pedig nagyon jó barát volt, nem csak a „klub keretein belül”, a magánélet minden percében. Ezek egyik csúcspontja volt minden évben a Duna-parti házukban megszervezett egynapos összejövetel, ahol tagjainkon, családtagjainkon kívül más barátokat is meghívott. Távozása ellenére ez a hagyomány a mai napig tovább él felesége, dr. Kopasz Mária jóvoltából, aki ma már klubunk tiszteletbeli tagja, programjaink lelkes szervezője.

A klubon belüli barátság ápolásában fontos szerepet töltenek be a 3-5 napos közös családi kirándulások. Lajos elemében érezte magát ezeken, mindig a társaság központja volt. Egyre súlyosbodó betegsége sem gátolta abban, hogy vállalja a nem egyszer megterhelő belföldi és külföldi túrákat. Az ezeken szerzett rengeteg közös élmény, a sok száz fotó segít abban, hogy emléke sose halványodjon el bennünk.

Lovretity Zoltán

55 éve felsőfokon

Az elemi majd általános iskolai tanítók képzése Magyarországon a 20. század közepéig középfokon folyt.

A magyar tanítók magasabb színvonalú képzésének megteremtését azonban a pedagógusok képviselői már a 19. század elejétől rendszeresen szorgalmazták. Már az 1825-27-es országgyűléshez érkeztek olyan javaslatok, amelyek a következőket tartalmazták: „Mivel a tanításnak minden jó vagy rossz előmenetele, fogantatja jobbadán a tanítók lehetőségétől és tudományos ismeretétől függenek, az ebbéli tanítók és oktatók a királyi tudományos egyetemen képeztesse, és úgy tanítói hivatásra alkalmasabbá tétetvén az országban lévő népiskolákba széjjel küldessenek.”

Az elgondolások és törekvések egyre inkább, egyre határozottabban a tanítók felsőfokú, akadémiai, egyetemi szintű képzésének irányába mutattak. Abban csaknem általános volt az egyetértés, hogy a tanítókat felső fokon kell képezni, mert általános és szakműveltséget egyszerre és magas szinten középfokon kialakítani lehetetlen.

A több mint 100 évig tartó eredménytelen próbálkozások 1959-ben váltak valóra, amikor a felsőfokú tanítóképzés már mulhatatlanul szükségessé vált. Nevelésügyünk, ezen belül a tanítóképzés történetének kiemelkedő dátuma 1959.

A reform kidolgozásához 1955 végén kezdtek hozzá. Az Művelődésügyi Minisztérium 1956 elején tervezetet dolgozott ki az érettségire épülő kétéves tanító- és óvóképzés megteremtésére, majd a munkabizottság tervezetét a Köznevelés 1957. 2. számában közzétették. Az ezt követő sajtóvita is segített az alapkérdésekben a megfelelő álláspontok kialakításához.

Ezek után a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 26/1958. sz. törvényerejű rendeletével megszüntette a középfokú tanítóképzést, és életre hívta a felsőfokú tanítóképző intézeteket. 1959 szeptemberétől a 40 tanítóképző helyett 11 felsőfokú tanítóképző intézet (Baja, Budapest, Debrecen, Esztergom, Győr, Jászberény, Kaposvár, Nyíregyháza, Sárospatak, Szeged, Szombathely) és 3 felsőfokú óvóképző (Kecskemét, Sopron, Szarvas) kezdte meg működését.

Magyarország akkor az európai országok közül az elsők közé tartozott, amely megvalósította a középfokú végzettségre épülő felsőfokú tanítóképzést. A középfokú tanítóképzők megszüntetése fokozatosan történt. Az intézmények utoljára az 1956/57. tanévben vettek fel 1. osztályos

tanítóképzős tanulókat. Bács-Kiskun megyében is ebben a tanévben nyertek felvételt az utolsó középfokú képzős diákok: a kecskeméti tanítónőképzőben 24 leány, a bajai tanítóképzőben 24 fiú növendék kezdte meg akkor tanulmányait. A képző intézmények 1960-ban bocsátottak ki utoljára gyakorló éves tanítókat. (Miután azonban az új felsőfokú képzők hallgatói csak az 1962. évben végeztek, a művelődési miniszter az átmeneti tanítóhiány enyhítésére 1958/59-ben rendeletileg ideiglenesen I tanévre ún. „párhuzamos negyedik osztályt” szervezett. Ezekben az osztályokban középfokú érettségi után egyéves képzési idő alatt végezhettek a tanítójelöltek, és a gyakorló év letöltése után képesítő vizsgával nyerhettek oklevelet.)

1959-től tehát érettségire épülő hároméves képzés folyt a felsőoktatás keretei között. Az érettségizetteknek alkalmassági és felvételi vizsgát kellett tenniük a bekerüléshez. A képzési időből egy fél évet az intézet irányítása és ellenőrzése mellett a hallgatók külső iskolai gyakorlaton töltöttek kijelölt általános iskolákban.

Az óvó- és tanítóképzés átszervezése nagy lépést jelentett az általános és szakmai műveltség színvonalának emelésében. A felsőfokú tanítóképzés bevezetése az általános és szakképzés sok évtizedes problémáját oldotta meg, mérföldkőnek számított a tanítóképzés történetében. A reform arra irányult, hogy a 3-6 és a 6-10 éves gyermekek nevelését, oktatását végző pedagógusok az általános műveltséget a középiskolákban megszerzett jó alapokra építve, magasabb szintű szakmai felkészítést kapjanak a felsőfokúvá vált óvó- és tanítóképzőkben. „A felsőfokú intézmények feladata a kulturális élet számára szakemberek, valamint az alacsonyabb fokú oktatás számára tanítók és óvónők képzése” – olvashatjuk az említett törvényben. Ez az iskolatípus a magyar felsőoktatás hierarchikus rendjében még nem volt teljes jogú és valódi értelmében vett főiskola. „Status quo”-ját tekintve hasonló volt az egyes műszaki főiskolák jogelőd intézményeihez, a felsőfokú ipari technikumokhoz. (Az intézménytípus főiskolává országosan csak az 1975-ös, 1976-os tanévben vált.)

A felsőfokú szerveződött tanítóképzés (Felsőfokú Tanítóképző Intézet) a városunkban működő és a közel 90 éves hagyományokkal rendelkező középfokú tanítóképzésből nőtt ki a város erőfeszítései nyomán. Az intézet megalakulásától egész

működése során végigkövethető a tanítóképzés ügyének szervezeti és tartalmi fejlődése. 1870-től 1959-ig hol tanítóképző, hol líceum és tanítóképző, hol pedagógiai gimnázium, majd ismét tanítóképző formájában működött a jelenlegi épületkomplexum helyiségeiben.

Eleinte úgy látszott, hogy 1959-ben 89 évi működés után Baján megszűnik a tanítóképzés, és azt Kecskemétre helyezik, mert Baja az első tervezetben nem szerepelt. Kezdetben az a veszély fenyegetett, hogy Baja elveszíti egyik legrégebbi iskoláját. Ekkor helyi kezdeményezés indult meg. A város vezetői már korábban is azt a véleményüket fejezték ki, hogy ragaszkodnak a tanítóképző helyben való átszervezéséhez. Felvidéki István neves újságíró 1957-ben nyílt levelet közölt Kállai Gyula művelődésügyi miniszterhez a megyei lapban: „Ne engedjék bezárulni a hírneves bajai tanítóképző kapuit, amely 87 éve küldi esztendőnként a falvakba és városokba a legifjabb nevelőket. Azóta a város kulturális arculatához hozzáért és hozzátartozik ma is a tanítóképző.”

A pártszervezet városi titkárságának igen hatékony segítsége, a városi tanács áldozatoktól vissza nem riadó kiállása a város lakosságának megértésével és támogatásával találkozott. Az 1958. január 20-án tartott városi tanácsülésen id. Kincses Ferenc, a középfokú intézet igazgatója ismertette az új tanítóképző feladatait, valamint a város szempontjából annak jelentőségét. A tanácsülés egységesen olyan álláspontot alakított ki, ragaszkodik ahhoz, hogy az

Id. Kincses Ferenc (repr. Ligeti László)

egyik „tanítóképző akadémia” Bajára kerüljön. A tanácsülésen részt vevő, azt levezető Glied Károly városi párttitkár javaslatára háromtagú bizottság alakult, amely már másnap fölkereste a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvóképző Osztályát, hogy a felsőfokú bajai tanítóképző intézet megalakítása érdekében tárgyalásokat folytasson. A tanácsülés Márfa Mihály vb-elnökhelyettessel, Csanyik Lászlóval, a művelődésügyi állandó bizottság elnökét és id. Kincses Ferencet, a középfokú tanítóképző igazgatóját küldte fel a minisztériumban folytatandó tárgyalásra.

A bizottságot Bízó Gyula minisztériumi osztályvezető fogadta. A tárgyalás eredménnyel végződött. Az 1958. július 7-én megtartott városi tanácsülésen Tinusz Kálmán tanácsítókár már bejelentette, hogy 1959. szeptember 1-jén városunkban megnyílik az új, Felsőfokú Tanítóképző Intézet. Farkas László tanácselnök vezetésével határozat született arról is, hogy az építőipari technikum épületét a tanítóképző kapja meg gyakorlóiskolája számára. A tanács az átalakítási munkálatokra 100 000 forintot biztosított a városfejlesztési alapból, továbbá vállalta, hogy az intézet új tanárai számára 7 lakást utal ki. Széles körű összefogással így sikerült biztosítani, hogy az ország 11 felsőfokú tanítóképző intézetéből az egyik Bajára kerüljön.

Az átalakítási munkálatok költségeit a kormány nagy összegű – 1 293 152 Ft – beruházással tette lehetővé, a Művelődésügyi Minisztérium pedig több megszünt középfokú tanítóképző (Pécs, Kalocsa, Dombóvár, Baja – tanítónőképző) berendezési és felszerelési anyagát intézetünknek adta át, 3 071 654 Ft értékben.

Ilyen előzmények után 1959. szeptember 7-én díszünnepség keretében nyitotta meg kapuit a bajai Felsőfokú Tanítóképző Intézet. Ezzel városunkban megkezdte működését az első felsőoktatási intézmény, 16 intézeti oktatóval és 15 gyakorlóiskolai nevelővel.

Különös és érdekes tanév volt az 1959/60-as iskolánkban. Ekkor indult meg tehát a felsőfokú tanítóképzés, ugyanakkor ebben az évben végeztek az utolsó középiskolás tanítójelöltek. Három csoport tanult együtt: a már érettségizett felsőfokúak, aztán a képző történetében először és soha nem ismétlődően egymás mellett a bajai középiskolás tanítójelölt fiú osztály, valamint a Kecskemétről idehelyezett középfokú tanítónjelölt osztály, amelynek akkor én magam is negyedikes tanulója voltam. (Kecskeméten felsőfokú óvóképzés indult.) Együtt jártak az alig 18 éves, de már majdnem tanító negyedikesek és a náluk egy-két vagy több évvel idősebb érettségizett felsőfokú „golyák”, akik éppen csak elkezdték a tanítói pályára való felkészülést.

E tanévben valósult meg a bajai tanítóképzőben az igazi koedukáció is, hiszen eddig a bajai képzőben megalakulásától kezdődően alapvetően fiúk, férfiak tanultak. Egy akkori negyedikes fiú így fogalmazott: „Ez maga volt a Kánaán.”

Az új képzési formában az 1. évfolyam 60 fővel indult. Érdekessége, hogy a hallgatók között kevesen voltak a frissen érettségizettek. A férfiak közé katonaviselt vagy éppen tiszti rangot felváltók, családos emberek is felvételt nyertek. Hivatalban dolgozók, ápolónők, szakmunkások ültek be újra az iskola padjába, hogy pályamódosítással az új hivatásukhoz szükséges ismereteket megszerezzék. Végzés után – egy-két kivétellel – pedagógus munkakörben vagy ahhoz kapcsolódó intézményekben helyezkedtek el. Az 50 éves találkozóon, 2012-ben ez az évfolyam márványtáblát helyezett el a főépület bejáratánál, amely a végzett hallgatók névsorát örökíti meg.

Ebben a képzési szisztémában igen eredményes 16 év telt el. Intézményünk a tanítóképzés erős bázisává vált, évtizedekig három megye (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád megye) tanítói utánpótlását biztosította. A felsőfokú tanítóképző azután 1976-tól már főiskolai szinten és négyéves képzési idővel folytatta tevékenységét Baján, Tanítóképző Főiskola elnevezéssel

Dr. Fátrai Klára

A vízről dióhéjban

A kedves olvasóból esetleg enyhe mosolyt válthat ki e rövid mondandót ígérő íráscím. A vízről szóló, sok könyvtáryi terjedelmű ismeret rövid összegzését magam is megoldhatatlan vállalkozásnak tartom, de helyette néhány fontos adalékkal szolgálhatok. A szükségszerűen divatosává váló „globalizáció” és „fenntartható fejlődés” terminusok az emberi társadalom létező tendenciáját, problémáját jelzik. Az anyagi javak erőltetett, féktelen halmozása, a természeti feltételek kevésbé kontrollált kiaknázása súlyos krízishelyzeteket vált ki időszakonként. A talaj degradálódása, a légköri állapotok romlása mellett a víz is veszélyhelyzetbe került. Egyszóval az elemi életfeltételek rombolása súlyos következményekkel járhat valamennyi élőlényre, köztük az emberre is. Jelen írásomban – önkényesen összegyűjtött tudnivalókkal, adatokkal – a vízről és néhány időszerűen kapcsolatos problémáról szóló gondolatokat szeretném megosztani olvasóimmal.

A Földünkön már mintegy hárommilliárd éve létező víz az ósatoszférából keletkezett fokozatos lehűléssel. A Nap sugárzó energiája nyomán meginduló párolgása, valamint a földi gravitáció következtében kialakuló körforgása napjainkban is zajlik, sokféleképp befolyásolva valamennyi élettelen és élő anyagi objektum sorsát. Az összes vízkészlet 95%-a szerkezeti vízként létezik, s csupán a fennmaradó 5% alkotja az ún. vízburkot. Ennek a mintegy 1360 millió km³-nyi vízmennyiségnek 97%-át adják az óceánok és tengerek, amelyek a földfelszín 71%-át borítják. A készlet fennmaradó 3%-át a szárazföldek felszínén lévő folyó- és állóvizek, jég- és hóképződmények, továbbá a talaj-, réteg- és részvizek, valamint a légkörben keringő víz alkotja. Az ember által hasznosítható édesvíz csak 1%!

A vizet mindhárom (légnemű, cseppfolyós és szilárd) halmazállapotában hasznosítja az emberiség.

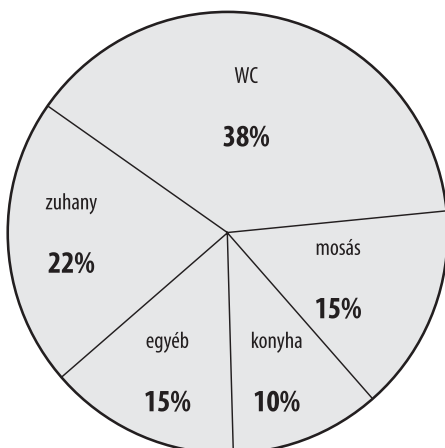
Thalész (i. e. 624-544) szerint a víz volt az egyetlen őanyag („arché”), amelyből minden létező keletkezett. Mai referenciánk szerint az élet bölcsője, az élőlények testfelépítője és tápanyaga, sőt a legváltozatosabb és leggazdagabb élőhely is egyben. Az emberi test 63-65%-át alkotja: az anyagcsere és hőszabályozás nélkülözhetetlen anyaga, amelyet napi rendszerességgel kell pótolnunk, mivel az említett életfolyamatok során mintegy 2,5 liternyi távozik el szervezetünkől. Az állatvilágban is lényegében hasonló szerepet tölt be.

A növényvilág vízigénye meg kifejezettebb: a vízinövények és a szárazföldiek is a vízben oldott ún. nyers tápanyagokat veszik fel környezetükből. Ezek nagy részét nyomban el is párologtatják. A fotoszintézist végzők egyik komponensként használják a vizet a szervesanyagképző folyamatban. Az élőlények zöme nem nélkülözheti hosszabb ideig a vizet, mert a tartósabb vízhiány a szervezet pusztulásával járhat.

Az ember sokféleképp hasznosítja a vizet speciális tudományágak segítségével. Néhány fontosabb közülük: hidrológia (víztan), hidrobiológia (vízi élőlények tanulmányozása), hidroterápia (vízgyógyászat), balneoterápia (fürdőgyógykezelés), hidrogeográfia (a felszíni vizek földrajza), hidrogeológia (a felszín alatti vizek tudománya), hidrokultúra (vízkultúrák növénytermesztés), oceanográfia (tengertan), limnológia (tavak, folyók vizsgálata).

A mindennapi életben a táplálkozás mellett a tisztálkodás, mosás, tisztítás során, a vegyiparban, élelmiszeriparban mint kiváló oldószert használjuk a vizet, a kohászatban, hőerőművekben, atomerőművekben hűtővízként szerepel, a vízierőművekben mint megújuló energiaforrás helyzeti energiáját használjuk az áramfejlesztéshez, de az ásvány-, gyógy- és hévízhasznosítás is egyre népszerűbbé válik hazánkban is.

A legtöbb vizet a mezőgazdaság igényli világméretben: a szántóföldi növények, rizsföldek, halastavak, az állattenyésztés stb. vízigényeinek kielégítése során. A sportcélú vízhasználat, az üdülési igények kiszolgálása sem nélkülözheti a vizet. A vízi közlekedés és kereskedelem is egyre bővül mind a tengereken, mind az édesvizeken. A tengerek szolgáltatják a világ konyhasó-termelésének harmadát, de mint élőhely, az emberiség leggazdagabb gépanyagforrását jelenti. Az édesvízi halak fogyasztásában városunk határainkon túli hírnevet szerzett. Folytathatnám a további lehetőségek felsorolását, de talán az eddig elmondottak is elegendőek ahhoz, hogy miért is fontos a víz számunkra. Nem véletlenül alakultak ki már régóta a vízzel kapcsolatos vallási és világi kultikus szokások, hiedelmek: felüdülés, megtisztulás, gyógyító hatás, termés hozam befolyásolása stb.-re utaló „hűsvéti locsolás”, a vízzel keresztelés, vízszentelés, Baján a Jánoska-eresztés gyakorlatai.

1. ábra: Egy amerikai állampolgár napi vízfogyasztása 230 l. (Massachusetts, 1985.)

A következőkben a vízmennyiséggel kapcsolatos néhány mutatót jeleznék. Az édesvíz eloszlása meglehetősen rapszodikus: pár ország (Brazília, Indonézia, Kanada, Kína, Kolumbia) rendelkezik a megújuló édesvízkészlet 50%-ával (l. a 2. sz. ábrát).

A világon felhasznált összes vízből a mezőgazdaság 70%-ot, az ipar 22%-ot, a települések (falvak, városok) 8%-ot használnak fel átlagosan, amely mutatókban azért olykor nagy szélsőségek is előfordulnak. A mezőgazdaságban alkalmazott csapadékpótló öntözések hagyományos módjai során a kijuttatott víz alig 25-40%-a hasznosul a növénytermesztésben, a korszerűbb (pl. csepegtető módszeres) eljárással 50-60%-ot mutatnak e tevékenységek. Az elavult (árasztásos) öntözési módok a talajok elsavasodását is eredményezik, amely következményt a savas esőkből származó szulfát- és nitrát-lerakódások fokozhatnak. A csepegtető öntözéssel 30-70%-kal kevesebb vízzel is 20-90%-os hozamnövelés érhető el.

Az iparban jelzett 22%-os átlagfogyasztás jelentős szórást mutat: egyes országokban vagy kevés vagy semmi, míg a legfejlettebbekben 70-80%-ot is elérhet. Többszörös (7-8-szoros) vízforgatással jóval nagyobb profitra tehetnek szert egyes fejlettebb államokban, s a vízszennyeződés is jóval kisebb lesz a szennyvíz-visszaforgatások következtében (pl. Németország).

A háztartásokban, településekben felhasznált vízmennyiséget az egészség és kultúra szintjelzőjeként is alkalmazhatjuk. Néhány példa az egy főre jutó vízfogyasztásra:

Kenya: 50 liter/nap

Uganda: 70 liter/nap

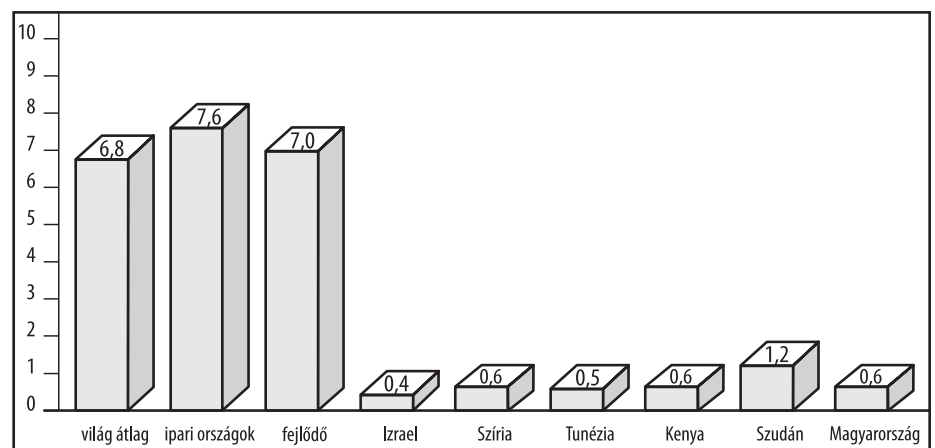
Magyarország 150 liter/nap

USA 260 liter/nap

Az átlagosan egy személyre jutó vízfogyasztás egyenesen arányos a gazdagsággal, amely megdöbbentő is lehet. Egy flori-

dai (USA) polgár évi 16 millió liter vizet fogyasztott el 2,4 ha-os birtokán, ami megfelel 900 kenyai éves fogyasztásának (l. még az 1. sz. ábrát). A vízdíjakkal befolyásolni lehet a vízfogyasztást, bár a fogyasztó kiszolgáltatottságával olykor vissza is lehet élni. Az indiai Delhiben például 1 cent/m³-es díjat fizettek a fogyasztók, a vidéki vízárusoknál már 4,5 dollár volt ez a tarifa azonos időben, ami 500-szoros differenciát jelent! Hazánkban Budapesten 243 Ft, Baján 341 Ft, míg a Balaton környékén 504 Ft a köbméterenkénti vízdíj napjainkban. (Egy szerzői megjegyzés: a hazai vezetékes vizek rendszeres ellenőrzés alatt vannak, s fogyasztásuk nem jelent veszélyt egészségünkre. Érdemes tehát mérlegelni: a 30-50 fillér/liter vezetékes vízzel, vagy a 60-100 forintért kapható ásványvizek valamelyikével töltögetjük ivópoharunkat.)

Az egyre intenzívebb vízfelhasználással, a párhuzamosan növekvő ipari tevékenységekkel egyre nő a természetes vizek elszennyeződése. A tengerekbe, tavakba, folyókba, talajvízbe kerülő emberi eredetű szennyezések nem folytathatók vég nélkül. Súlyos katasztrófákról nemcsak külföldről érkeznek tudósítások, hisz hazánkban is történt néhány emlékezetes eset: a ciánszennyeződés, a vörösiszap-katasztrófa, a gyakori dunai olajszenyeződések stb. elszomorítóak. Ilyen események felelőtlen, szakszerűtlen, emberi mulasztásokból eredő magatartásokból származnak a legtöbb esetben. Ilyen események látványosak, s az illetékes szervezetek, hatóságok beavatkozásán múlik az elhárító tevékenységek sikerre vagy sikertelensége. Nem megnyugtató azonban az alattomosan zajló táplálékláncszennyeződés, amely során a talajvízből felvett károsító anyagok a növények, a felszíni vizekbe jutó – jelenleg még a károsító szintet el nem érő – veszélyes anyagok a vízből származó állati eredetű tápanyagok

2. ábra: Az egy főre jutó édesvíz mennyisége („A környezet és társadalom közös jövője”, 1994. kiadvány alapján)

közvetítésével kerülhetnek szervezetünkbe, ahol lassú felhalmozódással ártalmas szintet érhetnek el. Így jutottunk oda, hogy amíg 50-60 évvel ezelőtt önfeledten csillapíthattuk szomjunkt a szép számmal található hegyi patakok, források, de még a Balaton vizével is, napjainkban már a 20-30 méter mélyről származó nitrátos termék fogyasztása is koc-kázattal járhat.

Világméreteken indult meg a küzdelem az illetékes szakemberek, kutatók ijesztő vizsgálati adatai, reális, vést jósló intelmei nyomán az ésszerűbb, takarékosabb vízgazdálkodás, a tisztább és egészségesebb víz biztosításának reményében. Erről tanúskodnak a gyarapodó nemzetközi fórumokon megszerkesztett vízzel, illetve vizes élőhelyekkel kapcsolatos egyezmények, jegyzőkönyvek, amelyből néhányat ajánlok szíves figyelmükbe (1. táblázat)

Terjedelmi korlátok miatt csak egy kiragadott szabályozó tartalmát mutatom be példaként.

A vízről és egészségről szóló jegyzőkönyv alapján a feleknek biztosítania kell, hogy a lakosság hozzájuthasson az egészségre veszélyes mikroorganizmusoktól és egyéb anyagoktól mentes, kellő mennyiségű ivóvízhez. (Hazánkban a nitrátos, arzénos, nagyobb vas- és mangántartalmú vizek az ismertebb veszélyeztetők). A feleknek megfelelő színvonalú szennyvíztisztítást, szennyvízelvezetést kell végezni, továbbá védeni kell a vízbázisokat (vízadó helyeket) a szennyeződésektől. A hazánkban működő fürdőhelyek vizeinek szakszerű kezelése, a vízzel összefüggő megbetegedések, járványok monitorozása és a helyzetnek megfelelő kezelése elengedhetetlen. Adalékként jegyezni meg, hogy egy fürdőt igénybe vevő személy 1 millió és 1 milliárd közötti számú mikroorganizmussal (baktérium, vírus, gomba, parazita ágensekkel) kerül kapcsolatba,

Téli Sugovica. Fotó: Ligeti László

amelyek között kórokozók is előfordulhatnak, s így ez a személy fertőzhet és fertőződhet is egyúttal. Ezen kívül kémiai szennyezőket is bevehetünk az izzadság, vizelet vagy kozmetikai szerek révén. E fürdők szakszerű, ideális kezelés módja lenne: ivóvíz minőségű vízzel történő feltöltés, forgatásos víztisztítás, naponkénti vízleengedés és medencefertőtlenítés. Vajon így zajlik-e ez valamennyi hazai fürdőben?

Az eredményes integrált vízgazdálkodás érdekében tett egyezmények további elvárásait:

- vízigények felmérése, árszabályozás kialakítása
- árvízvédelmi és aszálystratégiák kidolgozása
- új víznyerési módok kidolgozása
- a vízkészletek megőrzése: veszteségsökkentő technológiák, takarékos eljárások támogatása
- a fogyasztók bevonása a vízgazdálkodási kérdésekbe
- a szennyezést okozó megbírságolása
- szennyvízkezelő létesítmények építése, környezetbarát tisztítási technológiák kifejlesztése

– az ipari vizek többszöri felhasználása (vízforgatás)

– környezetbarát technológiák alkalmazása a mezőgazdaságban a felszín alatti vizek védelme céljából, az alkalmazott vegyszerek bejutásának megakadályozására

– nemzeti és nemzetközi jogi szabályozások a közös vagy határvizek hasznosításához

– hatékony gazdálkodás, ésszerűsítés: a pazarló rendszerek helyett olcsóbbak

– napjainkra napi 40 liter/napi vízmenyiség biztosítása

– felvilágosító tevékenységek, oktatási és továbbképzési lehetőségek biztosítása a kapcsolatos tárgykörökben

– takarékos vízhasználatra ösztönzés a vízdíjak emelésével (ésszerű határokon belül, nem profithajhászó célzattal)

– öntözési kultúra, technológia fejlesztése.

Plusz két szerzői ajánlás:

– víztakarékos házi tevékenységek (zuhanyozás, fürdés, főzés, takarítás stb.) tudatosabbá tétele, gyakorlása

– olvassuk el és tartsuk be a veszélyes anyagokra (permetező és mosó, mosogató, fertőtlenítő és gyógyszerekre) vonatkozó előírásokat!

Legvégül egy summázott következtetést ajánlom kedves olvasóm szíves elgondolkodtatására.

A hidroszféra tulajdonképp egy nagy edényben tárolt folyadék, tehát minden bekerült ártalmas anyag ugyanúgy szétterjed, mint az ételünkbe tett só vagy italunkba adagolt cukor. Mindennapi ételünkhez, italunkhoz a nagy edényből származó vizet kell használnunk! Minden józan gondolkodású ember érdeke tehát, hogy a víz ne kaphassa meg a „kék arany” titulust, hanem maradjon csak a „tiszt és egészséges” jelzője. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha nemcsak az év egyetlen napján tiszteljük, hanem folyamatosan megbecsüljük azzal, hogy tudatosan, szakszerűen bánunk vele.

Dr. Laki Ferenc

EGYEZMÉNY TARTALMA	helye	időpontja	csatlakozásunk
Egyezmény a nyílt tengerekről	Genf	1958	1961
Egyezmény a hulladékokkal és egyéb anyagokkal való tengerszennyezés megelőzéséről	London	1972	1976
Nemzetközi egyezmény a hajókról származó szennyezés megelőzéséről	London	1973	1983
Egyezmény az országhatárokat átlépő vízfolyások és nemzetközi tavak védelméről és használatáról	Helsinki	1992	1994
Jegyzőkönyv a vízről és az egészségről	London	1999	2001
Egyezmény az együttműködésről a Duna védelmére és fenntartható használatára	Szófia	1994	1995

A vízzel kapcsolatos fontosabb nemzetközi egyezmények

Tamburás emlékeim

III. rész

Amint visszaemlékezésemben korábban már közöltem, újra megjelent Magyar János tanár úr, aki hamarosan azzal állt elő: Katanich Ferenc – a Bajai Járási Tanács Művelődési Osztályának vezetője – arra kérte, hogy szervezzen egy olyan állandó tamburazenekart, amely szakszerűen tudja kísérni a környék néptáncgyűtéseit. Magyar János szerette a precíz munkát, és ennek megfelelően lekottázta és még iniciálékkal is ellátva egy „piros mappába” feljegyezte – az Olsvai tanár úr által felgyűjtött – bajai, érsekcsanádi, szeremlei, nagybaracscai, és dávidi népzenei anyagot. Ettől kezdve rendszeressé váltak a fellépések lakodalmak, szüreti bállok, horgászbállok, sportbállok, tsz zárszámadási bállok, valamint különböző állami rendezvények alkalmával.

A zenekar háttérbe szorulását a tagok elhalálása (Gelányi József és Varga István 1980-ban, Facskó Ferenc 1987-ben hunyt el) és visszavonulása (Facskó István és Batánovics Lajos) eredményezte. Újra fel kellett építeni egy „ütőképes” zenekart. Keresve a lehetőségeket, Olsvai Tanár úr javaslatára a különleges népi stílusban játszó Héjas István klarinétos lett a zenekar egyik meghatározó tagja. Sajnos betegsége miatt az 1980-as évek második felében külföldre már nem kísérte el a zenekart.

A zenekar utolsó felállása a következő volt: Magyar János harmonika, Varga Mihály prímtambura, Héjas István klarinét, Gyöngyösi János tamburakontra, Dinók János nagybőgő. A zenekar 1978-ban szerződéses viszonyba lépett a Bácska Néptáncgyűtéssel, és elvállalta a táncsoport zenei kíséretét.

1984-től már a bátmonostori néptáncosok kíséretét is mi oldottuk meg. Bátmonostoron volt ugyan helyi tamburazenekar, amelynek tagjai kitűnő cigányzenészek voltak, azonban ők lakodalom alkalmával vonakodtak ellátni saját táncsoportjuk zenei kíséretét. A lakodalomban ugyanis magasabb gázsit kaptak a zenészek, mint a néptáncos fellépéskor. Ez akkor nem volt elhanyagolható egy zenéből élő ember számára. 1978-tól a Bajai Járási Tanács rendszeres havi fizetést adott hárunknak. Így lett a dávidi tamburazenekar ragadványneve a „Pénzes zenekar”.

Abban az időben egy tudományos igényű dokumentumfilm-sorozat készült a környéken. Hajóson forgatták a Szüret az Alföldön, Érsekcsanádán az Érsekcsanádi

Gyöngyösi János, ezúttal tambura nélkül

lakodalmas, Szeremlén a Szeremlei képek, Nagybaracsán az Aratóünnep Bácskában című rövidfilmeket. Így került sor a zenekar több televíziós szereplésére az MTV Szegedi Stúdiójában.

Egy különleges esemény még ide tartozik. Nagybaracsán, Bátmonostoron és Baján is régi hagyománya volt a zenés cigánytemetéseknél. A dávidi zenekar mindhárom településen tucatnyi alkalommal közreműködött az elhunyt zenészkollégák temetésén.

1983-ban megszüntették Magyarországon a járásokat. Az intézkedés több bajai járási intézményt is letörölt a térképről. Megsemmisítette a Bácska Néptáncgyűtést is. Új intézményt kellett létrehozni, ezért megalakítottuk a Bácskai Hagyományörző Kulturális Egyesületet Nagybaracska központtal. Az alapítók közül már csak én vagyok életben.

1980 előtt többször voltunk Jugoszláviában, hiszen a vajdasági Dorosló Dávod testvérközsége volt. Ennek köszönhetően évente találkozhattunk a doroslóiakkal. Az 1980-as évek elején egyre gyakoribbá váltak nemcsak a jugoszláv, hanem a nyugati turnék is. Évente két-három fellépés, de olyan is volt, hogy ötször voltunk külföldön egy éven belül. Jugoszlávia mellett szerepeltünk NDK-ban, NSZK-ban, Lengyelországban, Belgiumban, Franciaországban, Csehszlovákiában, Szovjetunióban, Olaszországban, Romániában, Bulgáriában, Törökországban, Cipruson, Svédországban és Görögországban.

1980-tól csúcson voltak a Duna Menti Folklorfesztiválok. A rendezvények négy-öt napig tartottak. Emellett voltak még a „Bajálisok” is, amelyekről olykor még haza sem értünk, máris kellett visszamenni a nyugati turisták részére muzsikálni. A bajai Jánoska-eresztéseknek szintén szereplői voltunk, amelyek rendszerint a vízi színpadon gálával fejeződtek be.

1982-ben a Szövetkezetek Országos Szövetsége készítettett – valószínűleg reklám céljára – egy nagyobb horderejű, teljes napot igénybe vevő filmet, ahol egy megyei rangú, válogatott tamburásokból álló zenekar szerepelt. Dusnokról, Bajáról, Sükösről, Bátmonostorról két-két személy és Dávidról jómagam zenéltünk, tehát összesen kilencen voltunk. Úgy érzem, hogy ez a produkció volt életem legnemesebb eseménye, amely a tamburazenével kapcsolatos. Ilyen tökéletesen, ilyen magas színvonalon még soha életemben nem muzsikáltam. Látszólag mindenkit ismertem a jelenlévő zenészek közül, de név szerint csak egy-két embert, mégis talán húszperces gyakorlás után úgy éreztem, mintha örök idők óta együtt koptattuk volna a húrokat. A film rendezője és a koreográfia kidolgozója Vásárhelyi László volt, a táncokat a kalocsai és a bátmonostori táncosok adta elő.

Olsvai Imre népzene kutató egyik művében megállapítja a dávidi tamburazenekar működéséről: „A bőgő és kontra integrált játéka, könnyedén megoldja a nehezebb feladatokat is. A népdalok tamburán történő lejátszásánál, az igazi délvidéki tamburazene sajátos íze, ezeknek a zenészeknek a zsigereiben benne van.” (Barvich Iván: *A tamburabrácsa*. Budapest, 2010.)

Azt feltétlenül szeretném hangsúlyozni, hogy én a dávidi zenekar mellett nagyon sokszor muzsikáltam más településeken (Mohács, Hercegszántó, Eszék, Zágráb, Dubrovnik, Mitrovica) zenekaraival is. A bajai Bácska és a csávolyi összevont zenekarral többször is voltam Jugoszláviában (Zombor, Ada, Dorosló, Csantavér). A bátmonostoriakkal Belgiumban, a bajai Čitaonica zenekarral Franciaországban, az érsekcsanádiakkal Jugoszláviában jártam. A fellépésekért kapott fizetés jónak számított. Az 1980-as évek közepén egy őszi karapancsai vadászat után egy nyugatnémet vadász – aki „nemes érmes” sarvasbikát lőtt – a vadászbálon százezer forinttal jutalmazott meg bennünket. Időközben megérkezett a hír a szakértő-

Az utolsó dávodi zenekar tagjai: Dinók János nagybőgő,
Gyöngyösi János tamburakontra, Héjas István klarinét, Magyar János harmonika

től, hogy a trófea lényegesen nagyobb értékű, mert nem ezüst-, hanem aranyérmes. Ekkor újabb 100 000 Ft honoráriumot kaptunk. Az összeg abban az időben egy kétkezi munkás kétévi keresetének felelt meg. A pénzt Magyar Jánossal ketten elosztottuk. Az 1980-as évek végén az NSZK-ban egy négyórás zenei közreműködésért egyévi, jó keresetnek megfelelő pénzt kerestem.

Egy dolgot sohasem tudtam megérteni. Zenekarunk többször is kapott oklevelet, díjat, kitüntetést, különdíjat. Más együttesek mindig a helyszínen kapták meg az elismerő dokumentumot ünnepélyes keretek között. Ezzel szemben a mi zenekarunk tagjai valamilyen okból sohasem ilyen módon jutottak a kitüntetéshez. A díjakat szinte mindig hazafelé úton, az autóbuzson vagy egyéb járművön kaptuk meg „zsebből”. Így lettünk „Kiváló Hagyományörző”-k, és jutottunk „Szocialista Kultúráért” csillaghoz.

Magyar János 1988-ban bekövetkezett halála után még úgy-ahogy működött egy „összszedő-foltozó” zenekar, de ez 1992-ben végleg megszűnt. Jómagam utána átjártam Bátmonostorra, és a gyerekekkel nótákat és népdalokat gyakoroltunk és tanultunk. A fáradozás nem volt fölösleges, ezt bizonyítja, hogy mára több fiatal tanítványból nagyszerűen képzett tamburazenész vált. Néhányszor én is fölléptem velük különböző rendezvényeken. Legutóbb egy balatoni turnén szerepeltünk együtt. Ma már a televízióban nézhetem, ahogy pl. Csurai Attila a Csík Zenekarral tamburaprimen játszik. Ez az állapot ma is jellemző a vidéki kisebb településekre, hiszen majdnem minden faluban van tamburaoktatás a fiatalok részére. Csak arra panaszkodnak, hogy drágák a hangszerek.

Az 1974-ben elkezdődött zenezolgáltatási feladat annyira sűrű és folyamatos volt, hogy a Magyar János által vezetett „piros mappa” nélkül nincs ember, aki részletesen fel tudná sorolni azokat a zenei eseményeket, amelyekről megemlékeztem. A magyarországi fellépések számát megbecsülni is nehéz. Csak a lakodalmak száma 400-500 körüli volt, amelyeken muzsikáltam. A kb. ötven külföldi fellépés legtávolabbi helyszíne a törökországi Antalya város volt, kb. 3000 km távolságban.

Az utolsó tamburazenekarunk felbomlása után még néhány évig muzsikáltam a környékbeli zenészekkel. Legtöbbször a bátmonostori tamburazenekarral, de gyakran közreműködtem a hercegszántói, csávolyi, érsekcsanádi, bátai, bogyzslói, mohácsi, vaskúti zenekaroknál is.

A Bácska Tamburazenekar 1991-ben meghívást kapott, hogy Juhász Előd *Zenebutik* című műsorának Baján készülő adásához készítsen elő egy népdalcsoportot. Ám a Bácska zenekarnak nem volt megfelelő kaliberű kontrása. Megoldottuk a zenei kíséretet, a felvételt közvetítette a televízió.

1992-t követően 2000-ig még kb. 100 eljegyzésen, illetve „háztáji bulin” muzsikáltunk Tóth Jóskaival. Ezután jómagam a bátmonostori tamburazenekarral még két évig dolgoztam. Közreműködtem tamburazenész fiataloknál, akik addigra már komoly zenei képzettséget szereztek, de nagyon hiányos volt a nótaismeretük. Jó néhányat megtanultak, de egy emberélet nagyon rövid ahhoz, hogy valaki az összes nótát ismerje.

Egyszer mindennek vége kell, hogy szakadjon. Így volt ez velem is. 1993-ban

nagy lelki fájdalommal, de véglegesen szögre akasztottam a tamburát. Nagyon fájt, hogy oly sok szép emléket felhalmozva, tehetetlenül lógott a falon, némán, hangtalanul. Már jóval előbb elhíreszteltem, hogy miután abbahagyom a zenélést, eladom a hangszereimet. Mikor ez bekövetkezett, már sorba álltak érte a kollégák. Tudták azt, hogy Scheib Tamás a hangszer az én kezemhez alakította. Az elkészítés során többször elmentem próbára, hogy a lehető legjobban passzoljon a kezembe. Visszavonuláskor a kontrát Mihálovics Ferencnek, a volt bátmonostori kontrásnak adtam el, aki Dunafalván élő fiának ajándékozta.

E sorok írásakor már túl vagyok a nyolcvanadik életévemen. Ilyen idős korban nagyon nehéz a múlt zenés kavalkádjába belemerülni. Sajnos, összefoglalómból azért maradhattak ki dolgok, mert néhány kortársamtól különböző okok miatt nem tudtam visszaemlékezéseiket összegyűjteni.

Gyöngyösi János

Dr. Mándics Mihály

CSÁVOLYI URBÁRIUM 1772

Megjelent dr. Mándics Mihály *Csávolyi Urbárium 1772* című könyve (Csávoly, 2013.). A csávolyi nyugalmazott iskolaigazgató korábban több tanulmányt jelentetett meg a *Bajai Honpolgár*-ban elsősorban szűkebb pátriárkája, szülőfaluja bunyevác népességének szokásairól. Jelen munkájában a szerző a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltárban őrzött csávolyi úrbéri tabella lapjait adja közre és elemzi.

(a szerkesztőség)

Védendő védtelenek: a kockás sikló

A téli napfordulóval kezdődő nappal hosszabbodás a tavasz közeledtekor már jól érzékelhető és közben a napsütéses órák száma is gyarapodik. A hatás nem marad el a természet világában sem: hajtani kezdenek a növények, változatosabbá és gyakoribbá válik a madárének, megpillanthatjuk a védett rejtükéből előmerészkedő lepkéket és hüllőket. Utóbbiak közé tartozik a kockás sikló (*Natrix tessellata*), amely előbújás után szívesen napfürdőzik a vizek menti utakon. Egy ilyen, a napsugarak jótékony hatású simogatását élvező példányról készült cikkünk kísérő fotói a Pandúr-szigeten, a Futrinka utcában

A kockás sikló kifejlett példányainak hosszúsága jellemzően nem több 100 centiméternél, így más siklófajokkal összevetve termete közepesnek mondható. A hüllő feje keskeny és hosszúkas, szemei viszonylag nagyok. Hátának színe zöldes árnyalatú olajszerű, amelyet inkább csak sötét (mélybarna vagy fekete) foltokban kivehető és egymáshoz képest elcsúsztatott (leginkább sakktablaszerűen ható) mintázata tesz változatosabbá. A has színezete egyes példányoknál sárgásfehér sötét foltokkal, más egyedeknél szürke, sárgásfehér pettyekkel. A fiatal példányok külső megjelenése hasonló az idősebb példányokéhoz, azoktól csak kisebb méreteik alapján különíthetők el. A hímek 3 éves korukra válnak ivaréretté. Egyes területeken megfigyelhetők melanisztikus (fekete színváltozatú) példányok is.

A védett telelőhelyeiről általában március végén, április elején előbújó kockás siklók párzási időszaka hamarosan megkezdődik, és május elejére le is zajlik. A nőstények július végén, augusztus elején a víz közelének nyirkos talajába ásott üregbe, tuskók korhadékába, komposztálódó-rothadó növények vagy kövek alá 8-25 tojást raknak. A már augusztus végén előbújó kis siklók a fészekahagyást követően önállóan

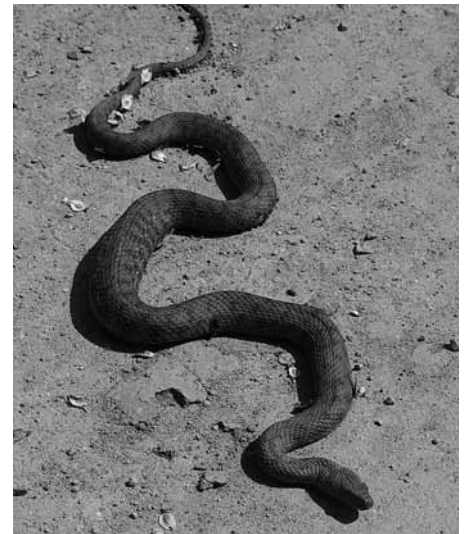

Jól kivehető a hüllő fejének pikkelyei. A kiöltött nyelv fontos szerepet tölt be az érzékelésben

élik mindennapjaikat. Érdemes megjegyezni, hogy a faj rokonához, a vízisiklóhoz képest sokkal jobban kötődik a vízhez, azt csak ritkán hagyja el. Ennek megfelelően a víz felszínén és az alatt is kitűnően úszik, táplálékát is ott szerzi. Képes hosszú időn keresztül a vízi növényzetten elhelyezkedve vagy a víz alatt mozdulatlanul lesben megbújni, majd alkalmas pillanatban tühegyes fogaival és villámgyors mozdulattal áldozatát megragadni. Legfontosabb zsákmányalatai a halak, mellettük a békák, az ebihalak és a gótéek sincsenek biztonságban. A kisebbeket a vízben, a nagyobbakat a partra kihúzza a fejtől kezdve nyeli le. Veszély esetén kloákájából bűzös váladékot bocsát ki, ezzel támadóját akarja elriasztani. A faj októberig aktív, a hideg időszakokra száraz és védett földalatti üregekbe húzódik.

A hüllők (Reptilia) osztályába, a pikkelyes hüllők (Squamata) rendjébe, a kígyók (Serpentes) alrendjébe és a siklófélek (Colubridae) családjába tartozó kockás sikló elterjedési területe Közép-Európa nyugati részétől a Fekete- és Kaszpi-tenger környezeten keresztül egészen Közép-Ázsiáig húzódik, déli irányban kiterjed az Appennini- és Balkán-félszigetekre, valamint Kis-Ázsiára. Magyarországon melegebb állóvizeinken (Balaton, Velencei- és Tisza-tó) kívül a Dunából, más folyóinkból és vízfolyásunkból ismert, de megtalálható Zemplénben is. A Balaton északi partja mentén telelő és tojásrakó helyeinek tönkrététele miatt egyedszáma erősen lecsökkent, ezzel szemben a déli part mentén megtalálta helyét és stabil állományt alkot.

A kockás sikló a 19. században a maihoz képest egészen más megítélés alá esett, és a kártékony hüllők közé sorolták. Lázár Kálmán *Hasznos és kártékony állatainkról* című könyvében az alábbiakat írta róla (I. rész: Emlősök, madarak, hüllők. Budapest 1874. 125. oldal). „Sokat hasonlít az úszó siklóhoz alakra úgy mint nagyságra, de színezete más. Sötét olajsín hátán közepesen zigzagos fekete csík vonul végig, e mellett két oldalt egyes fekete foltokból képződő vonal. Hasa sárga, közepén fekete pontozattal, mely koczkákból álló vonalt képez. Feje keskenyebb, mint az úszó siklóé, sárgás barnaszürke egy V alakú fehér, fekete szegélyzetű rajzzal, melynek ékezte a szem közt van. Hossza 4 láb. Nálunk a budai hegyek között található, s kétségtelenül a Bánságban is előjön. A kártékonyabb kígyók egyike, mivel főleg hallal táplálkozik.”

Sütkérező kockás sikló

Napjainkban a kockás siklókra leselkedő legnagyobb veszély élőhelyeinek átalakulása, megszűnése. Az előzőeken túl további gondot jelentenek a vonulási irányait átszelő utakon történő gázolások, amelyen műszaki beavatkozásokkal változtathatunk (terelőkerítések és út alatti alagutak). A kockás sikló a vidékfejlesztési miniszter 100/2012. számú rendelete szerint védett, természetvédelmi eszmei értéke 25 000 forint.

Dr. Nebojszki László

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő:
Bálint László

E lapszám szerkesztői:

Dr. Mayer János és dr. Nebojszki László

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bálint Attila, dr. Dániel József,
Jász Anikó, Kothencz Kelemen, Kovács Zita,
dr. Laki Ferenc, dr. Mayer János,
dr. Nebojszki László, Sarlós István

Lapalapító:

Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:

Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számalszám: 11732033 20030119

Postacím:

6500 Baja, Munkácsy Mihály u. 9.

E-mail cím:

bajaihonpolgar@gmail.hu

Nyomdai munkák:

Arculat Nyomda Kft.

Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

**KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ŐRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.**